

INTEGRAREA EUROPEANĂ

Noua ofensivă a UE de integrare a serviciilor în piața internă. O provocare pentru România*

Agnes GHIBUȚIU
Institutul de Economie Mondială

Abstract

The internal market for services, which are estimated to account for almost 70 per cent of the economic activity in the EU, is still rife with legal and administrative barriers to cross-border trade and investment. Fragmented markets hamper innovation and productivity growth, and threaten to undermine the competitiveness of European enterprises and the EU's overall potential for growth. The following contribution highlights some of the issues involved in the Commission's current attempt to liberalise services trade in the EU, and examines the challenges arising from the creation of a genuine single market in view of Romania's accession.

Keywords: services, internal market, competitiveness, European Union, Romania

Introducere

Deși principiul liberei circulații a serviciilor și dreptul de stabilire au fost enunțate încă în Tratatul de la Roma (1957), iar serviciile au ajuns să dețină aproape 70% din activitatea economică a UE, obiectivul integrării acestora în piața internă nu a putut fi realizat nici până în zilele noastre.

În ultimii ani, lipsa progreselor pe ca-

lea integrării piețelor de servicii a început să fie resimțită tot mai mult ca o gravă amenințare la adresa competitivității economiei UE, atât în raport cu tradiționalul său rival – SUA –, cât și cu unele țări în curs de dezvoltare aflate într-un proces rapid de industrializare, mai ales din Asia. Fragmentarea pieței interne datorată diferențelor în materie de reglementări și de standarde generează costuri uriașe de funcționare furnizorilor europeni de servicii, care nu pot concura pe piața celorlalte state membre cu aceeași eficiență cu care concurează pe piețele lor naționale.

Recunoașterea, la reuniunea Consi-

* Versiune extinsă a referatului prezentat de autor la Conferința anuală SOREC cu tema "Competitivitate și integrare europeană", București, 18-19 noiembrie, 2005.

liului European de la Lisabona din martie 2000, a importanței serviciilor pentru consolidarea competitivității economiei europene a declanșat o adevărată ofensivă a Comisiei Europene în scopul eliminării obstacolelor legislative și administrative în calea comerțului intracomunitar cu servicii și al creării condițiilor-cadru necesare sporirii competitivității ramurilor de servicii. În contextul vastului program de eficientizare a pieței interne adoptat prin Agenda de la Lisabona, se află în derulare mai multe acțiuni strâns corelate și cu impact major asupra sectorului de servicii: (1) dezbaterile în Parlamentul European a proiectului de Directivă privind serviciile în piața internă, introdus în 2004; (2) realizarea Planului de acțiune al Comisiei Europene în vederea sporirii competitivității serviciilor prestate întreprinderilor; și (3) participarea activă a UE la negocierile globale vizând serviciile în cadrul Runde Doha.

Integrarea serviciilor în piața internă și sporirea competitivității companiilor europene ca urmare a acestor demersuri ridică provocări majore la adresa României. Pentru a face față concurenței sporite pe piața internă a serviciilor și a beneficia de noile oportunități în calitate de viitor membru al UE, România va trebui să-și consolideze substanțial capacitățile generatoare de fluxuri de servicii. Un asemenea deziderat este cu atât mai stringent cu cât dezavantajele sale competitive în sfera serviciilor sunt numeroase, atât în raport cu UE-15, cât și cu noile state membre și candidate.

Prin lucrarea de față autorul își propune: (1) să investigheze cauzele, conținutul și impactul inițiativelor recente ale UE în direcția creării pieței interne a serviciilor; (2) să identifice provocările pe care le ridică la adresa României realizarea acestui

obiectiv; și (3) să formuleze sugestii în termeni de politică economică menite a sprijini factorii de decizie în eforturile de abordare a acestor provocări.

1. Serviciile în contextul pieței interne: o succintă retrospectivă

Libera circulație a serviciilor reprezintă – alături de libera circulație a bunurilor, persoanelor și capitalului – cei patru piloni de bază ai construcției europene, în sensul că “cele patru libertăți” alcătuiesc însuși fundamentul pieței interne. Prin stipularea celor patru libertăți, Tratatul de la Roma pune încă din 1957 bazele marii piețe interne sub denumirea de “piața comună”.

Încercările de deschidere a piețelor de servicii sunt asociate, așadar, cu înseși originile Comunității. Astfel, Titlul III al Tratatului de la Roma denumit “Libera circulație a persoanelor, serviciilor și capitalului” asigură cadrul legal pentru liberalizarea serviciilor în Comunitate. Tratatul recunoaște două canale de desfășurare a tranzacțiilor internaționale cu servicii: prin comerț și prin filialele stabilite în străinătate (sau dreptul de stabilire)¹. Viteza de liberalizare prin intermediul celor două căi a diferit substanțial de-a lungul timpului: dacă progresul sub aspectul dreptului de stabilire a fost relativ lin, liberalizarea comerțului propriu-zis cu servicii nu a progresat semnificativ

---

¹ În principiu, conceptul liberei circulații a serviciilor se materializează prin obligația statelor membre de a asigura ca *dreptul de stabilire* a serviciilor și *libertatea de a furniza servicii oriunde în UE* să nu fie împiedicate de legislațiile naționale.

până la mijlocul anilor 1980 (Buigues, Sapir, 1993).

Deși libera circulație a serviciilor și dreptul de stabilire au constituit parte integrantă a Tratatului de la Roma, punerea în practică a prevederilor vizând integrarea piețelor de servicii în cadrul Comunității Europene s-a dovedit deosebit de dificilă pe parcursul timpului, iar progresul înregistrat pe calea realizării comerțului liber în sfera serviciilor a fost destul de limitat înainte de anii 1980. În mare parte, această situație s-a datorat faptului că sectoarele de servicii au tins să fie foarte sever reglementate în țările membre, iar diferențele în materie de reglementări și de standarde au inhibat comerțul și concurența în plan intracomunitar. Așa se explică de ce conceptul de liberă circulație a serviciilor a început să se materializeze abia prin implementarea Programului de creare a pieței interne unice, adoptat în 1986 și prevăzut a fi realizat până în 1992. Întrucât Comunitatea a început să abordeze relativ târziu problema complexă a liberei circulații a serviciilor, în fapt, numeroase segmente de servicii nu sunt complet liberalizate nici în ziua de azi. Aceste întârzieri și neîmpliniri ilustrează de altfel dificultățile cu care se confruntă demersul liberalizării de mare anvergură a tranzacțiilor internaționale cu servicii, datorate în mare parte naturii serviciilor și, respectiv, particularităților intrinseci ale comerțului cu servicii. Este vorba, înainte de toate, de capacitatea redusă a serviciilor de a fi prestate pe piețele internaționale și de mobilitatea redusă a furnizorilor de servicii, care explică de ce în Comunitatea Europeană – ca de altfel și în celelalte părți ale lumii – piețele de servicii au rămas timp îndelungat protejate de concurența străină.

Desigur, integrarea pieței serviciilor

diferă în multe privințe de integrarea pieței bunurilor. Serviciile transfrontaliere fiind de regulă intangibile, nu sunt supuse taxelor vamale și, prin urmare, nu există o uniune vamală în sfera serviciilor. Tratatul CE, în special în versiunea Tratatului de la Roma², prezintă un puternic contrast între obligațiile detaliate de liberalizare privitoare la bunuri și practic absența detaliilor privind liberalizarea serviciilor, condiționată la rândul ei în unele cazuri importante. În plus, istoria CE diferă pregnant sub aspectul celor două evoluții: în timp ce uniunea vamală a fost realizată la mijlocul anului 1968, iar barierele de natura reglementărilor au fost cel puțin abordate ulterior, până spre mijlocul anilor 1980 s-a făcut prea puțin – sau aproape nimic – în domeniul serviciilor (Pelkmans, 2003).

Din punct de vedere economic, această neglijare a serviciilor pare cu atât mai surprinzătoare cu cât deja în anul 1990 ponderea serviciilor de piață în PIB crescuse cu 10 puncte procentuale față de anul 1970, ajungând la 48,2%³, iar între anii 1980 și 1990 fuseseră create 10,4 milioane de locuri de muncă în sectorul serviciilor de piață – comparativ cu o pierdere de 3,6 milioane de locuri de muncă în industrie (Buigues și Sapir, 1993).

---

² Tratatul de la Roma din 1957 de instituire a Comunității Economice Europene a cunoscut trei revizuri majore, respectiv: Actul Unic European – negociat în 1985/intrat în vigoare în 1987, Tratatul de la Maastricht – 1991/1993 și Tratatul de la Amsterdam – 1997/1999 (Pelkmans, 2003).

³ Ponderile respective erau de: 30% în cazul industriei prelucrătoare; 14,5% al serviciilor non-piață și 5,9% al construcțiilor. În 1990, serviciile de piață dețineau 42% din forța de muncă (Buigues și Sapir, 1993).

Momentul de cotitură în contextul lipsei aproape totale a progresului în ceea ce privește integrarea piețelor de servicii a venit odată cu Cartea Albă privind finalizarea pieței interne (cuprinzând Programul CE-92), care este o încercare majoră a Comisiei Europene de a crea o piață europeană integrată în mod real⁴. În timp ce Programul de creare a pieței interne unice adoptat în 1986 și prevăzut a fi realizat până în 1992 poate fi privit ca pasul final către libera circulație a bunurilor în interiorul Comunității, în cazul serviciilor acesta a însemnat doar începutul ultimului pas spre libertatea de circulație. Este important de notat faptul că din totalul celor aproape 300 de măsuri conținute în Cartea Albă, un număr de 50 vizau serviciile, în principal serviciile financiare, transporturile, serviciile de telecomunicații și serviciile profesionale (Buigues, Sapir, 1993).

Decizia de liberalizare a comerțului cu servicii intracomunitare a fost motivată de schimbările intervenite în economia mondială, în special în plan tehnologic, dar și în termenii politicilor de reglementare a fluxurilor comerciale și

investiționale, ale căror efecte au început să amenințe competitivitatea economiei Comunității în condițiile în care piețele de servicii erau fragmentate. Pe de altă parte, decizia a coincis cu eforturile la nivel global de liberalizare a comerțului cu servicii în cadrul negocierilor comerciale multilaterale din Runda Uruguay (1986-1993/1994), ca răspuns la aceleași mutații intervenite în oferta globală. Dacă până în anii 1980 concurența în sfera serviciilor a fost privită cu multă reținere, aceasta s-a impus în anii următori ca un mijloc important pentru îmbunătățirea eficienței economiei Comunității.

Liberalizarea pieței serviciilor inițiată la mijlocul anilor 1980 a avut însă un impact limitat. Întrucât s-a restrâns doar la anumite ramuri de servicii, efectele sale în termeni de creștere a eficienței nu s-au răsfrânt asupra întregului sector și, respectiv, asupra ansamblului economiei. De fapt, procesul de liberalizare – care a început în sfera telecomunicațiilor pentru a se extinde ulterior și asupra serviciilor cu intensitate mare în TIC – a fost mai curând rezultatul progresului tehnologic și al deciziilor unilaterale (autonome) ale statelor membre decât al acțiunilor concertate la nivel comunitar.

Prin urmare, problema vulnerabilității economiei europene sub aspectul competitivității a rămas în continuare deschisă. Mai mult decât atât, în ultimii ani au început să se manifeste tot mai vizibil atât dezavantajele UE în materie de competitivitate față de tradiționalul său rival – SUA –, cât și punctele sale vulnerabile față de unele țări în curs de dezvoltare aflate într-un proces rapid de industrializare, mai ales din Asia.

---

⁴ Eliminarea taxelor vamale în comerțul cu bunuri și adoptarea unui tarif vamal comun s-au înfăptuit la 1 iulie 1968. Dar în anii următori nu s-a concretizat nici o liberalizare în domeniul serviciilor, al capitalului și al persoanelor, și numeroase noi bariere de natură netarifară (restricții cantitative, norme și diferențe în materie fiscală) aveau să amputeze liberalizarea modestă obținută. În aceste condiții, voința de a consolida obiectivul inițial – realizarea unei veritabile piețe comune –, de data aceasta sub denumirea de “marea piață”, și-a găsit materializarea în Cartea Albă, care cerea suprimarea tuturor barierelor din calea schimburilor intracomunitare.

2. Cauzele intensificării preocupărilor UE vizând integrarea piețelor de servicii

Intensificarea preocupărilor la nivelul UE pentru constituirea unei piețe integrate a serviciilor trebuie asociată, înainte de toate, cu reuniunea Consiliului European de la Lisabona din martie 2000, care a recunoscut importanța serviciilor pentru economia europeană, în general, și pentru realizarea obiectivului creșterii competitivității acesteia, în particular. Cu acest prilej s-a conștientizat la nivel oficial faptul că cel mai mare potențial neexploatat pentru creșterea economică și ocuparea forței de muncă este localizat în sectorul de servicii. La fel de clar a devenit și faptul că, pentru exploatarea oportunităților oferite de noua economie, susținută de noile TIC dar și de activitățile de servicii, sunt necesare eforturi noi și mai substanțiale în direcția eliminării obstacolelor rămase în calea comerțului intracomunitar cu servicii și, respectiv, a integrării piețelor de servicii.

În cadrul vastului program de reformă destinat eficientizării pieței interne a UE, adoptat prin Agenda de la Lisabona, în prezent se derulează mai multe acțiuni cu impact major asupra sectorului de servicii din UE. Judecând după conținutul și anvergura acestor acțiuni, se poate aprecia că începând din anii 2004-2005 asistăm la o adevărată ofensivă a Comisiei Europene în direcția eliminării obstacolelor legislative și administrative în calea comerțului intracomunitar cu servicii și a creării condițiilor-cadru necesare consolidării competitivității ramurilor de servicii din UE.

Este interesant de notat faptul că factorii cauzali care au condus la intensificarea fără precedent a preocupărilor Comisiei Europene în direcția liberalizării co-

merțului intracomunitar cu servicii prezintă numeroase similitudini cu acei factori care au stat la baza demersului de liberalizare inițiat la mijlocul anilor 1980. Acum, ca și atunci, mobilul liberalizării rezidă în nevoia consolidării competitivității economiei europene în contextul sporirii amenințărilor din exterior, ca urmare a mutațiilor de mare anvergură intervenite în economia globală sub impactul progresului tehnologic alert și al tendințelor de liberalizare a regimurilor naționale vizând comerțul și investițiile. În esență, ceea ce s-a schimbat între timp este doar scara la care acționează factorii exogeni.

Înainte de toate, este vorba de efectele introducerii la scară largă a noilor TIC, care au declanșat o nouă dinamică în evoluția activităților de servicii. Sub impactul acestor tehnologii are loc o reducere a costurilor transmiterii și obținerii informațiilor, este eliminată nevoia proximității fizice dintre producătorul și consumatorul de servicii, se produce o accelerare a ratei de difuzare a inovației peste granițele naționale și se schimbă structura costurilor și beneficiilor în numeroase activități de servicii. Mai mult decât atât, difuzarea mai rapidă a informațiilor conferă inovației o nouă dimensiune: firmele sunt constrânse să inoveze rapid, să reducă costurile și să-și îmbunătățească viteza de reacție. Dar pentru a spori randamentele de pe urma inovării, firmele au nevoie de acces rapid la spații geografice mai largi. Toate aceste evoluții la un loc au extins notabil potențialul pentru cererea și oferta de servicii transfrontaliere în contextul pieței interne. Valorificarea acestui potențial presupune însă ca serviciile să se poată deplasa peste granițele naționale cu aceeași ușurință cu care circulă în interiorul fiecărui stat membru.

Difuzarea rapidă și la scară largă a noilor TIC conjugată cu tranziția tot mai accentuată către condiții economice deschise în numeroase părți ale lumii – ca urmare a liberalizării multilaterale, regionale și autonome a piețelor de bunuri, servicii și capitaluri – au creat noi competitori pentru firmele europene, care se confruntă cu tot mai puține bariere la intrarea pe piețele naționale ale UE. În aceste condiții, lipsa progreselor pe calea integrării piețelor de servicii a început să fie resimțită tot mai puternic ca o gravă amenințare la adresa competitivității companiilor europene. În noul climat global tot mai concurențial și puternic marcat de evoluțiile dinamice asociate cu noile TIC, avantajele competitive ale firmelor depind într-o măsură crescândă de succesul în proiectarea, managementul și integrarea serviciilor în operațiunile și vânzările lor curente. Numeroase firme din industria prelucrătoare oferă acum servicii alături de bunurile tradiționale, pentru a crea valoare adăugată și pentru a se diferenția față de firmele concurente. Astfel, furnizarea eficientă de servicii a devenit un factor major al stimulării concurenței, care la rândul său stimulează inovația, eficiența și creșterea calității serviciilor.

În fine, preocupările de dată recentă vizând liberalizarea serviciilor la nivelul UE – ca de altfel și cele de la mijlocul anilor 1980 – se află în strânsă legătură cu desfășurarea unei noi runde globale de negocieri comerciale multilaterale. De data aceasta este vorba de Runda Doha, declanșată în 2001 sub auspiciile OMC, de la care se așteaptă, printre altele, îmbunătățirea în continuare a accesului pe piețele internaționale de servicii și perfecționarea regulilor multilaterale care

guvernează comerțul cu servicii⁵. Suprapunerea eforturilor de liberalizare la nivel european cu cele desfășurate la nivel global nu este întâmplătoare, întrucât reformele în materie de reglementare promovate în sectoarele de servicii sunt mai ușor de înfăptuit de către autoritățile europene/naționale atunci când acestea sunt ancorate într-un demers global de liberalizare a piețelor de servicii și, deci, în angajamente de liberalizare asumate în plan multilateral.

3. Costurile fragmentării pieței interne a serviciilor

În contextul evoluțiilor curente din economia globală, îmbunătățirea condițiilor pentru libera circulație a serviciilor și crearea astfel a unei piețe eficiente a serviciilor se impun, așadar, ca o condiție *sine qua non* pentru descătușarea dinamismului inerent pieței interne și pentru stimularea astfel a creșterii economice, a ocupării forței de muncă și a competi-

⁵ Runda Doha reprezintă primul ciclu de negocieri comerciale multilaterale găzduit de OMC, iar agenda sa de lucru – cunoscută și drept Agenda de Dezvoltare de la Doha – este deosebit de ambițioasă, incluzând printre obiectivele sale: (a) reducerea subvențiilor de producție care distorsionează comerțul cu produse agricole, diminuarea taxelor vamale și eliminarea subvențiilor de export în sfera produselor agricole; (b) reducerea drastică a taxelor vamale în domeniul produselor industriale, îndeosebi în domeniile de interes pentru țările în curs de dezvoltare; (c) liberalizarea comerțului cu servicii; și (d) îmbunătățirea regulilor multilaterale existente și convenirea de noi reguli (Ghibuțiu, Câmpeanu ș.a., 2004).

vității economiei UE. Totodată, existența unei piețe interne eficiente pentru servicii este reclamată de nevoia însăși a exploatarea oportunităților oferite de noua economie, ale cărei forțe motrice sunt noile TIC și activitățile de servicii asociate cu aceste tehnologii.

Diagnoza stadiului actual al pieței interne.

Realitățile economice curente din UE arată că obiectivul integrării piețelor de servicii nu a putut fi realizat până acum. În timp ce unificarea pieței interne este foarte avansată sub aspectul liberei circulații a bunurilor, aceasta este doar parțială în cazul serviciilor, deși importanța acestor din urmă activități pentru economia europeană a crescut continuu, ajungând să dețină în prezent 60-70% din PIB și, respectiv, din populația activă a statelor membre ale UE. Pe de altă parte, deschiderea piețelor de servicii este extrem de inegală în plan sectorial: în timp ce este mai avansată în anumite sectoare, cum ar fi telecomunicațiile sau transporturile aeriene, aceasta a progresat mult mai puțin în alte sectoare, cum ar fi sectorul serviciilor financiare⁶ sau al serviciilor publice.

După cum recunoaște însăși Comisia Europeană, unele piețe de servicii se caracterizează printr-un grad ridicat de concurență și de integrare la nivel european, precum telecomunicațiile, transporturile

rutiere și aeriene. Introducerea concurenței în aceste sectoare a sporit numărul întreprinderilor care operează în condiții de piață, contribuind la reducerea prețurilor, îmbunătățirea calității serviciilor, la extinderea varietății serviciilor oferite și la stimularea ocupării forței de muncă⁷. Pe de altă parte, numeroase industrii de servicii continuă să opereze încă în piețe fragmentate, din cauza obstacolelor ridicate în calea comerțului intra-UE de reglementările și standardele divergente din statele membre. Barierele care afectează în mod curent piața internă în domeniul serviciilor sunt atât de natură legislativă, cât și administrativă și se încadrează într-o largă paletă, începând cu cerințe duble de licență, teste de necesitate economică și terminând cu interdicții directe⁸.

Fragmentarea pieței interne generează costuri uriașe de funcționare furnizorilor de servicii europeni, întrucât aceștia nu pot concura pe piețele celorlalte state membre cu aceeași eficiență cu care concurează pe piața lor națională. Totodată,

⁷ Commission of the European Communities, Second Implementation Report of the Internal Market Strategy 2003-2006, COM (2005) final.

⁸ Exemple de bariere potențiale: cerințele care impun operatorilor stabiliți într-un stat membru să se stabilească într-un alt stat membru dacă doresc să furnizeze serviciile lor în acesta din urmă; obligațiile impuse operatorilor care furnizează servicii transfrontaliere de natură să dubleze cerințele deja îndeplinite în statele lor de origine; regulile care interzic companiilor să-și transfere întregul personal peste graniță în vederea prestării de servicii; acordarea unui tratament mai puțin favorabil în materie de taxe beneficiarilor serviciilor în cazul în care furnizorul de servicii este stabilit într-un alt stat membru ș.a.

⁶ Liberalizarea serviciilor financiare este strâns legată de libera circulație a capitalurilor, care a devenit efectivă abia la 1 iulie 1990, chiar dacă aceasta nu a permis – din motive legate de diferențe în materie de sisteme juridice și fiscale, de proceduri de supraveghere etc. – crearea unei piețe financiare veritabile (Buzelay, 2003).

fragmentarea împiedică procesul de inovare și de creștere a productivității, menținând prețurile în unele părți ale UE la niveluri mai înalte decât ar fi acestea într-o piață internă mai integrată. Nu încapă nici o îndoială că eliminarea acestor restricții și deschiderea frontierelor din calea furnizării serviciilor ar exercita un efect direct asupra întregii economii a UE. Calculele confirmă că datorită abolirii frontierelor interne în urmă cu 10 ani, piața internă a stimulat creșterea economică a UE cu cel puțin 1,8%, a sporit prosperitatea pe ansamblul UE cu aproape 900 miliarde euro și a contribuit la crearea unui număr de 2,5 milioane locuri de muncă suplimentare. Continuarea acestui succes presupune progrese urgente în planul creării unei piețe interne reale în domeniul serviciilor, al integrării piețelor financiare și al stimulării inovației la nivelul UE, orice întârziere în aceste domenii putând submina competitivitatea și prosperitatea UE, precum și posibilitatea acesteia de a beneficia pe deplin de avantajele potențiale ale largirii⁹.

Or, analizele recente efectuate de Comisia Europeană relevă fără nici un echivoc progresul lent înregistrat în planul creării unei piețe interne reale în domeniul serviciilor și, implicit, consecințele negative pentru economia europeană¹⁰. Astfel, dincolo de creșterea economică lentă, evoluția indicatorilor de bază ai

economiei UE în anii 2004-2005 constituie un semnal de alarmă că integrarea pieței interne stagnează, în special în sfera serviciilor, iar impactul pieței interne asupra concurenței înregistrează o diminuare. Ritmul de creștere a comerțului cu produse prelucrate a început să încetinească, ceea ce echivalează cu o diminuare a presiunilor asupra firmelor europene de a-și îmbunătăți performanțele economice. Drept urmare, prețurile în UE nu mai manifestă convergență, deși diferențele de preț între statele membre ale UE sunt mult mai mari decât cele dintre diferitele regiuni ale SUA. Și, nu în ultimul rând, faptul că UE continuă să investească mai mult în restul lumii decât restul lumii în UE reprezintă un alt semnal de alarmă că se impune de urgență o reformă a cadrului general de reglementare din UE și o reimpulsionare a pieței interne.

Costurile fragmentării pieței interne.

Rezultatele analizelor efectuate la nivelul UE în anii recentți furnizează evidențe tot mai concludente privind costurile uriașe ale fragmentării piețelor de servicii din UE și consecințele grave ale acestei fragmentări pentru economia europeană. Sunt edificatoare câteva exemple.

- analiză elaborată în anul 2004 de *The Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis* estimează că dacă piețele de servicii ar fi integrate și ar funcționa eficient, schimburile comerciale ale UE s-ar majora cu 15-30%, iar stocul de ISD din domeniul serviciilor ar spori cu 20-35%¹¹.

⁹ Commission of the European Communities, First Implementation Report of the Internal Market Strategy 2003-2006, COM (2004) final, 21.1.2004.

¹⁰ Sunt relevante în acest sens primele două rapoarte privind implementarea *Strategiei pieței interne pentru anii 2003-2006*, elaborate de Comisia Europeană în 2004 și, respectiv, în 2005 (Vezi Notele 7 și 9).

¹¹ CPB Document No.69, October 2004, Free Movement of Services within the EU, <http://www.cpb.nl/eng/pub/document/69/doc69.pdf>.

- Un studiu realizat în 2005 de specialiștii de la *Copenhagen Economics ApS*, care și-au propus să evalueze impactul economic al barierelor în calea pieței interne a serviciilor (acoperind un număr de 20 de state membre ale UE) arată că, din cauza reglementărilor naționale curente vizând serviciile de contabilitate, firma unui stat membru doritoare să presteze serviciile sale într-un alt stat membru este confruntată cu costuri care sunt, în medie, cu 20% mai mari decât costurile cărora trebuie să le facă față concurenții autohtoni¹². Studiul ajunge la concluză că eliminarea acestor bariere ar conduce la creșterea productivității muncii și, astfel, la sporirea salariilor la nivelul UE în medie cu 0,4%, iar a ocupării forței de muncă cu 0,3%.
- Rezultatele unei analize recente efectuate la nivelul UE demonstrează că lipsa concurenței în sectorul serviciilor financiare este dezavantajoasă pentru consumatorii din UE întrucât antrenează prețuri mai înalte și îngustează accesul la credite¹³. Calculele arată că, înainte de anul 2000, barierele din calea firmelor străine din sectorul bancar au determinat o creștere a prețurilor cu circa 5,3%. Se estimează că integrarea serviciilor financiare ar putea conduce la o creștere a PIB pe ansamblul UE cu 130 miliarde euro (la prețurile din 2002), iar a investițiilor în sfera întreprinderilor cu 6,0%.
- În fine, deosebit de îngrijorător este și

faptul că în sectoarele în care nu există legislație specifică la nivelul UE și, deci, în care s-ar putea aplica principiul recunoașterii reciproce¹⁴, nici producătorii și nici autoritățile de supraveghere a pieței nu cunosc cu certitudine în ce măsură produsele provenind dintr-un stat membru pot intra pe piața unui alt stat membru în contextul reglementărilor existente fără vreo modificare a acestora. Mai mult decât atât, rezultatele unei anchete recente efectuate în rândul întreprinderilor europene relevă că 53% dintre acestea nici măcar nu sunt familiarizate cu acest principiu, iar circa 80% din respondenți cred că dificultățile de natura reglementărilor reprezintă principala problemă în calea desfășurării

¹² Copenhagen Economics ApS, *Economic Assessment of the Barriers to the Internal Market for Services*, Copenhagen Economics, 14.03.2005, www.copenhageneconomics.com.

¹³ Vezi: COM (2005) final.

¹⁴ Conform acestui principiu, nici un stat membru nu are dreptul de a interzice – cu excepția unor cazuri bine întemeiate, din considerente de interes legitim precum protecția sănătății sau securitatea – vânzarea pe teritoriul său a oricărui produs care este fabricat sau comercializat în mod legal într-un alt stat membru. De-a lungul timpului, deschiderea pieței serviciilor din UE a cunoscut trei dimensiuni principale: (1) *libertatea de stabilire*, care asigură posibilitatea înființării unei filiale pe teritoriul unui alt stat membru în conformitate cu reglementările țării gazdă; (2) *libertatea de prestare a serviciilor*, care asigură posibilitatea dezvoltării unei activități pe teritoriul unui alt stat membru prin intermediul unei simple agenții sau sucursale, lipsite de personalitate juridică și supuse reglementărilor țării de origine; și (3) *practica consimțământului sau a licenței unice* (potrivit căreia, toate aprobările în vederea exercitării unei activități obținute într-un stat membru sunt recunoscute de celelalte state membre ale UE, în virtutea *principiului recunoașterii reciproce*).

activităților economice în piața internă. Impactul acestei ignoranțe este semnificativ în termeni economici. Comisia Europeană estimează că incapacitatea de a aplica în mod adecvat principiul recunoașterii reciproce a condus la reducerea comerțului cu bunuri în contextul pieței interne cu până la 10% și, respectiv, cu 150 miliarde de euro în 2000¹⁵.

Dovezile care s-au acumulat în legătură cu costurile pe care le incumbă fragmentarea piețelor de servicii în cadrul UE sunt, așadar, cât se poate de grăitoare. Această stare de fapt afectează furnizorii și utilizatorii de servicii – deopotrivă consumatorii finali și întreprinderile din celelalte ramuri economice, care utilizează serviciile ca input-uri intermediare în procesele de producție –, iar efectele negative se răsfrâng asupra ansamblului economiei UE, în virtutea relațiilor crescânde de interdependență dintre sectoarele economice.

În aceste condiții, creșterea nivelului concurenței și exploatarea integrală a forței acesteia au devenit o cerință stringentă pentru ca piața internă să poată determina întreprinderile să adopte rapid tehnologiile inovatoare, să ridice calitatea produselor și să reducă prețurile pentru consumatori. Iar acțiunile concrete ale Comisiei Europene din ultimii ani în vederea accelerării liberalizării comerțului intracomunitar cu servicii și a integrării acestor activități în piața internă nu reprezintă altceva decât o reacție de răspuns la această cerință.

---

¹⁵ Vezi: COM (2005) final.

4. Noua ofensivă a Comisiei Europene de integrare a piețelor de servicii

Momentul Lisabona.

Deși UE este de câteva decenii bune o economie a serviciilor – în sensul că activitățile de servicii determină în proporție covârșitoare structura producției, consumului și a fluxurilor comerciale și investiționale ale UE –, recunoașterea oficială a importanței serviciilor pentru economia europeană și pentru consolidarea competitivității acesteia a avut loc cu mare întârziere¹⁶. Abia cu prilejul reuniu-

---

¹⁶ Există mai multe cauze care explică această întârziere: (i) sectorul de servicii înglobează un mare număr de activități disparate, care sunt dificil de clasificat și de tratat sub același numitor comun; (ii) statisticile oficiale, naționale și cele ale UE nu reflectă în mod corespunzător importanța serviciilor și interacțiunea lor cu restul economiei; (iii) din cauza lipsei de date, cercetarea economică în domeniul serviciilor este precară comparativ cu cea din domeniul sectorului primar și secundar; (iv) serviciile continuă să fie afectate de numeroase prejudecăți moștenite din trecut, cum ar fi aceea că s-ar caracteriza printr-o productivitate a muncii redusă și un nivel scăzut al inovației; (v) furnizorii de servicii nu sunt bine organizați și reprezentați la nivelul decizional al UE, în principal datorită marii lor diversități și lipsei unor interese comune; (vi) și, nu în ultimul rând, faptul că în Tratatul și deciziile Curții Europene de Justiție serviciile au fost definite într-un sens negativ (rezidual), fără luarea în considerare a importanței lor economice reale, a împiedicat dezvoltarea unei politici adecvate vizând serviciile. În opinia Comisiei Europene, toate aceste aspecte la un loc au obstrucționat vreme îndelungată definirea unei strategii coerente

nii Consiliului European de la Lisabona din martie 2000 a fost recunoscut în mod explicit că:

- cel mai mare potențial neexploatat al UE pentru creșterea economică și pentru ocuparea forței de muncă este localizat în sfera serviciilor;
- valorificarea oportunităților oferite de noua economie bazată pe servicii presupune eforturi noi și mai substanțiale pentru eliminarea obstacolelor rămase în calea comerțului intracomunitar cu servicii și, respectiv, pentru integrarea acestor activități în piața internă.

Cu alte cuvinte, devenise clar că atingerea ambițiosului obiectiv al transformării UE în cea mai competitivă și mai dinamică economie bazată pe cunoaștere din lume, capabilă de creștere economică sustenabilă, de crearea de noi și mai bune locuri de muncă și de o coeziune socială mai mare, presupune îmbunătățirea calității și a competitivității industriilor de servicii. La fel de evident devenise și faptul că o strategie vizând serviciile constituie un ingredient-cheie pentru succesul economic viitor al UE. Drept urmare, Consiliul European de la Lisabona a invitat Comisia Europeană să elaboreze o strategie cuprinzătoare în contextul pieței interne în vederea eliminării barierelor în calea comerțului intracomunitar cu servicii, astfel încât serviciile să se poată deplasa peste granițele statelor membre cu aceeași ușurință cu care circulă în interiorul piețelor naționale.

---

la nivelul UE, care să abordeze problemele și nevoile sectorului de servicii și care să înlesnească punerea în practică a prevederilor vizând integrarea piețelor de servicii enunțate încă în Tratatul de la Roma (1957).

Strategia pieței interne în domeniul serviciilor.

Ca răspuns la această solicitare, Comisia Europeană a schițat încă în anul 2000 o *Strategie a pieței interne pentru servicii*¹⁷, dând astfel semnalul pentru începerea procesului de ajustare a pieței interne a UE la acele mutații profunde din economia globală a începutului de mileniu care afectează însuși modul în care sunt produse, consumate și schimbate serviciile. Iar evoluțiile care au avut loc în contextul acestei strategii începând cu anii 2004-2005 conduc la aprecierea că, în prezent, Comisia Europeană este angrenată într-o adevărată ofensivă în direcția liberalizării comerțului intracomunitar cu servicii și, respectiv, a integrării acestor activități în piața internă, pe fundalul intensificării fără precedent a preocupărilor de consolidare a competitivității firmelor europene.

Spre deosebire de încercările din trecut de transpunere în practică a principiului liberei circulații a serviciilor și a dreptului de stabilire, noua ofensivă are la bază o abordare atotcuprinzătoare, orizontală și globală, care să permită eliminarea obstacolelor atât în plan legislativ, cât și administrativ, concomitent cu crearea condițiilor-cadru pentru sporirea productivității și competitivității întreprinderilor furnizoare și utilizatoare de servicii (Ghibuțiu și Boureanu, 2005). Totodată, este important de reținut faptul că, în cadrul preocupărilor recente de creștere a competitivității economiei UE, atenția Comisiei Europene este focalizată asupra *serviciilor furnizate întreprinderilor* (denumite în cele ce urmează *servicii de*

---

¹⁷ European Commission, *An Internal Market Strategy for Services*, COM (2000) 888, 29.12.2000.

producție). Prin acest termen generic, Comisia Europeană desemnează serviciile utilizate ca input-uri în procesele de producție, pe care le consideră determinante pentru performanța economică a tuturor celorlalte întreprinderi.

Inițiative cu impact major asupra sectorului de servicii.

În cadrul vastului program de reformă destinat eficientizării pieței interne a UE, în prezent sunt în curs de desfășurare mai multe inițiative ale Comisiei Europene cu impact major asupra sectorului de servicii.

În primul rând, este vorba de o *inițiativă legislativă* a Comisiei Europene, materializată prin introducerea în Parlamentul European, la începutul anului 2004, a proiectului de *Directivă privind serviciile în piața internă*. Scopul Directivei este eliminarea obstacolelor în calea liberei circulații a serviciilor, stimularea concurenței și încurajarea activităților de servicii transfrontaliere.

În al doilea rând, se află în curs de delulare *Planul de acțiune în domeniul serviciilor de producție*, menit a susține inițiativa legislativă a Comisiei Europene printr-un set de măsuri complementare, destinate eliminării obstacolelor administrative din calea tranzacțiilor cu servicii intra-UE și sporirii competitivității întreprinderilor furnizoare și utilizatoare de servicii.

În fine, dar nu în ultimul rând, consolidarea capacității competitive a întreprinderilor de servicii este urmărită și în *planul politicii comerciale externe a UE*, prin participarea activă – atât ca entitate, cât și prin statele sale membre – la negocierile comerciale globale din sfera serviciilor din actuala Rundă Doha. În acest context, UE este preocupată de elimina-

rea obstacolelor existente pe piețele internaționale de servicii, de lărgirea accesului companiilor europene pe aceste piețe și de consolidarea regulilor multilaterale care guvernează comerțul internațional și fluxurile investiționale în sfera serviciilor.

Aceste inițiative se completează reciproc și sunt subordonate obiectivului întăririi competitivității furnizorilor și utilizatorilor de servicii din zona întreprinderilor europene. În cele ce urmează ne propunem să ne oprim asupra primelor două inițiative, întrucât ele au implicații majore în planul integrării pieței serviciilor și, în același timp, au semnificația includerii importanței și potențialului economic al serviciilor pe agenda politică a UE ca o componentă-cheie a strategiei revizuite în materie de competitivitate.

4.1. Semnificația Directivei privind serviciile în piața internă

În ianuarie 2004, Comisia Europeană a introdus în Parlamentul European proiectul de *Directivă privind serviciile în piața internă* (denumită în cele ce urmează *Directivă*), ca parte a pachetului cuprinzător de reforme menit a eficientiza piața internă a serviciilor și a spori competitivitatea acestor activități¹⁸.

Cunoscută și drept “*Directiva Bolkestein*” – după numele fostului comisar pentru piața internă, Frits Bolkestein, care a elaborat proiectul pentru Comisia Europeană –, aceasta are ca scop eliminarea barierelor în calea liberei stabiliri și cir-

---

¹⁸ Commission of the European Communities, Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council on Services in the Internal Market, COM (2004) 2final/3, 2004.

culații a serviciilor între statele membre, stimularea concurenței și încurajarea activităților de servicii transfrontaliere.

Efectele Directivei.

Directiva este concepută ca un instrument esențial pentru rezolvarea problemelor ridicate de integrarea piețelor de servicii, domeniu care – după cum s-a văzut – a fost marcat de insuccese până în prezent. Estimările arată că implementarea Directivei ar conduce la crearea unui număr de 600.000 de noi locuri de muncă și la creșterea consumului cu 0,6% (echivalând cu 37 miliarde euro) pe ansamblul UE (Copenhagen Economics, 2005).

Dezbaterile deosebit de furtunoase pe care le-a stârnit Directiva în Parlamentul European, dar și în cercuri mai largi ale UE, pun în evidență dificultățile apreciabile cu care se confruntă demersurile curente ale Comisiei Europene de integrare a piețelor naționale de servicii într-o singură piață internă largă și eficientă. Sunt relevante în acest sens cele peste 1.200 de amendamente aduse proiectului de Directivă în cursul anului 2005, amânarea pentru februarie 2006¹⁹ a dezbaterii în plen a amendamentelor propuse (în noiembrie 2005) de Comitetul pentru piața internă al Parlamentului, dar și demonstrațiile de stradă ale organizațiilor sindicale din diferitele state membre (chiar și din România) care au avut loc în 2005. În esență, bătălia în Parlamentul European,

dar și în afara acestuia, se dă între susținătorii unei economii de piață concurențiale și dinamice și adepții unui model social bazat pe servicii publice, asociat cu monopoluri publice și cu interese înguste aferente monopolurilor private – așa-numiții căutători de rente.

Obiectul disputelor îl constituie în special trei aspecte.

Un prim aspect vizează *maniera de abordare* de către Comisia Europeană a demersului de liberalizare a serviciilor în UE, care este *globală, orizontală* și nu sectorială. Numeroși oponenți argumentează că liberalizarea ar fi trebuit bazată pe o listă pozitivă cuprinzând domeniile acoperite de Directivă, ceea ce este în totală opoziție cu abordarea propusă de Comisia Europeană, care specifică domeniile care ies de sub incidența Directivei. Astfel, prevederile Directivei nu acoperă serviciile financiare, comunicațiile electronice și serviciile de transport, domenii în care există legislație specifică a UE²⁰ (Europe Information Social, 2005).

Un al doilea aspect controversat se referă la *sfera de acoperire a Directivei*. Oponenții argumentează că propunerea Comisiei Europene ar fi mult prea ambițioasă, întrucât ar afecta o proporție apreciabilă a serviciilor – echivalând cu 50%

¹⁹ Din cauza confruntărilor parlamentare acerbe, solicitarea Consiliului European ca Directiva să fie adoptată în 2005 nu a putut fi onorată. Consiliul European solicitase acest termen în baza recunoașterii importanței acestei măsuri legislative pentru competitivitatea UE și pentru Strategia de la Lisabona.

²⁰ În domeniul serviciilor financiare se aplică deja controlul țării de origine, recunoașterea reciprocă a acestui control și "pașaportul unic" bazat pe armonizarea normelor prudențiale. Comunicațiile electronice sunt acoperite de un pachet de Directive adoptat în 2002. În sfera serviciilor de transport există, de asemenea, legislație specifică a UE; întrucât UE a liberalizat deja, fie parțial, fie total, transporturile rutiere, feroviare, aeriene, maritime și pe apele interioare, Directiva nu s-ar aplica acestora.

din PIB al UE – și nu ar ține cont în mod corespunzător de consecințe. Dar, așa cum apreciază analiștii, o sferă de acoperire atât de largă are un beneficiu economic uriaș: minimizează distorsiunile care ar fi fost generate de reformele în materie de reglementare bazate pe o abordare sectorială. În schimb, are un cost politic foarte mare, dând naștere unei opoziții înverșunate atât din partea monopolurilor publice care au mai rămas, puține la număr, cât și din partea puzderiei de monopoluri private, mici dar puternice (Messerlin, 2005).

Cel de-al treilea aspect – care este totodată și cel mai aprig disputat – vizează *mecanismele de liberalizare* inerente Directivei, și îndeosebi “principiul țării de origine”, gândit ca modalitatea preponderantă de liberalizare a piețelor de servicii. Conform acestui principiu, o companie poate furniza servicii în baza reglementărilor din țara de origine (în care își are sediul) și nu a celor din țara de destinație²¹. Introducerea acestui principiu reprezintă aspectul cel mai inovator al Directivei, dar aceasta conține și alte elemente valoroase, care pot exercita un impact la fel de amplu asupra pieței serviciilor din UE, cum ar fi propunerile privind înființarea biroului unic, eliminarea/reducerea barie-

relor din calea stabilirii firmelor, armonizarea reglementărilor în anumite zone ș.a.

Adversarii “principiului țării de origine” (ca variantă a principiului recunoașterii reciproce) consideră că acesta nu ar fi instrumentul potrivit pentru a deschide piețele de servicii europene și că soluția optimă ar fi o abordare bazată pe o combinație între principiul recunoașterii reciproce, armonizare și standardizare, mai ales că o asemenea abordare s-ar fi dovedit deja funcțională în sectorul bunurilor materiale. Totodată, în rândul acestora este larg împărtășită temerea că aplicarea “principiului țării de origine” ar conduce la reducerea calității serviciilor, la diminuarea protecției lucrătorilor și la “dumping social” prin subminarea forței de muncă locale de către forța de muncă mai prost plătită provenind din alte țări (Europe Information, 2005).

Pe de altă parte, promotorii “principiului țării de origine” susțin nevoia aplicării acestuia întrucât apreciază că abordările utilizate până acum pentru liberalizarea serviciilor transfrontaliere în interiorul UE nu au dat roadele scontate. În opinia acestora, “principiul țării de origine” ar fi de natură să genereze reforme reale în materie de reglementare, întrucât fiecare stat membru ar încerca să asigure ca furnizorii săi (naționali) de servicii să se bucure de avantaje competitive prin adoptarea unor legi și reglementări mai eficiente (Messerlin, 2005).

Este important de reamintit în acest context faptul că, pe parcursul ultimelor două decenii, s-au conturat treptat trei căi de liberalizare a serviciilor: (1) *deplina armonizare a reglementărilor naționale* existente (fie prin adoptarea reglementării unuia dintre statele membre, fie prin adoptarea unei reglementări comune prin negocieri); (2) o abordare *combinată*

²¹ Sub aspectul sferei de aplicare a Directivei este foarte importantă distincția dintre sectoarele exceptate de la aplicarea întregii Directive și sectoarele exceptate de la aplicarea “principiului țării de origine”. De exemplu, aspectele legate de legislația muncii existentă în țările membre (salariul minim, condițiile de muncă, recunoașterea diplomelor etc.) ies de sub incidența aplicării “principiului țării de origine”, supunându-se în continuare reglementărilor din țările de destinație (Europe Information Social, 2005).

(adică limitarea armonizării la prevederile ”cheie” ale reglementării comune care urmează a fi adoptată și impunerea principiului ”recunoașterii reciproce” pentru restul prevederilor); și (3) extinderea principiului recunoașterii reciproce la toate prevederile reglementărilor – așa-numitul ”*principiu al țării de origine*” –, această abordare fiind de cele mai multe ori combinată cu angajamente de ”non-armonizare” din partea statelor membre vizând unele legi conexe, precum reglementările din domeniul pieței muncii sau al asigurărilor sociale, care rămân sub controlul statelor membre gazdă (Messerlin, 2005). Noua Directivă recurge într-o măsură semnificativă la cea de-a treia opțiune, tocmai datorită faptului că celelalte două nu au funcționat bine până acum, iar datele confirmă acest lucru.

Astfel, un studiu elaborat recent de Secretariatul OCDE oferă o evaluare cantitativă a incapacității Programului pieței interne unice (lansat la mijlocul anilor 1980) de a exercita efecte reale în termeni de deschidere a industriilor de servicii în fața concurenței intracomunitare. Pornind de la o bază de date internaționale privind reglementările aplicate de țările membre ale OCDE, studiul furnizează indicatori ai reglementării pieței produselor – de la reglementările cel mai puțin restrictive (0) la cele mai restrictive (6) – în 30 de țări membre ale OCDE pentru anii 1998 și 2003 (Conway ș.a., 2005). În pofida limitelor sale intrinseci, un asemenea exercițiu conduce la rezultate importante – după cum ilustrează Tabloul 1 –, confirmând concluziile la care au ajuns în ultimii ani și alte studii (Messerlin, 2001), și anume că:

- 1) sub aspectul calității reglementărilor, UE-15 s-a aflat în urma membrilor neeuropeni ai OCDE (Australia, Ca-

nada, Islanda, Japonia, Noua Zeelandă și SUA) atât în 2003, cât și în 1998, îmbunătățindu-și situația relativă doar în raport cu Elveția și Norvegia;

- 2) nu se manifestă nici o convergență la nivelul statelor membre ale UE: unele dintre ele continuă să se bucure de reglementări mai bune, în timp ce altele continuă să ocupe ultimele locuri din grupul țărilor membre ale OCDE.

Această stare de fapt sugerează că Programul pieței interne unice a avut un impact nesemnificativ până în prezent, iar liberalizarea serviciilor a fost generată mai curând de progresul tehnologic sau de deciziile autonome ale statelor membre decât de acțiunile întreprinse la nivelul UE. Singura schimbare care s-a produs între anii 1998 și 2003 se referă la progresul remarcabil făcut de unele noi state membre, cum ar fi Slovacia.

Prin urmare, studiul OCDE confirmă că de la abordările bazate pe armonizare și/sau recunoaștere reciprocă, nu sunt de așteptat rezultate semnificative în materie de liberalizare a pieței interne. Mai mult, armonizarea deplină ar fi și mai greu de realizat în contextul unei Comunități lărgite și mai eterogene decât în contextul unei Comunități mai mici și mai omogene. Același lucru s-ar putea spune despre abordarea bazată pe recunoașterea reciprocă, dacă se are în vedere că în spatele acestui concept atractiv se află demersul spinos și neplăcut al negocierii nucleului dur ce trebuie armonizat. Tendința de a extinde acest nucleu în detrimentul prevederilor supuse recunoașterii reciproce va fi, fără îndoială, mult mai puternică într-o Comunitate formată din 25 de state membre eterogene decât într-o Comunitate de numai 12 sau 15 state membre relativ similare (Messerlin, 2005).

Cu toate acestea, amendamentele pro-

puse în Parlamentul European până la mijlocul anului 2005 indicau o tendință de revenire la instrumentele de armonizare și/sau recunoaștere reciprocă, dovedind implicit o largă neînțelegere din partea parlamentarilor europeni a motivelor reale pentru care Comisia Europeană a adoptat în Directivă “principiul țării de origine”. Este însă încurajator faptul că, în noiembrie 2005, Comitetul pentru piața internă din Parlamentul European a votat în favoarea unui set de amendamente care menține relativ intact controversatul “principiu al țării de origine”, chiar dacă reduce considerabil sfera de aplicare a Directivei²². Deși votul din Comisia pentru piața internă a fost considerat un important succes reputat de tabăra parlamentarilor cu orientare de dreapta, rezultatul votului a fost atât de strâns încât nu este încă foarte sigur că amendamentele propuse de Comisie vor fi adoptate prin votul în plenul Parlamentului European din februarie 2006 (Europe Information Social, 2006).

Perspectivă Directivei.

Noua inițiativă legislativă menită a elimina obstacolele din calea pieței interne a serviciilor și a integra piețele naționale de servicii într-o singură piață vastă ridică o serie de probleme care sunt dificil de soluționat. Cert este că Directiva propusă de Comisia Europeană apare ca o evoluție logică – și nu ca o schimbare de curs – a procesului de integrare euro-

peană în decursul ultimilor patru decenii. Într-o asemenea perspectivă, pare a exista o cerere intrinsecă pentru Directivă, care va continua să existe chiar dacă ea nu va fi adoptată în forma propusă de Comisia Europeană. Implementarea Directivei în forma sa actuală ar reduce costurile înalte ale tranzacțiilor din interiorul UE. Un eșec al adoptării Directivei – în cazul în care aceasta ar suferi modificări de natură să îi reducă semnificativ actuala sferă de aplicare și profunzime – va impune în mod inevitabil costuri grele economiilor europene și, ca atare, va fi nevoie de eforturi înnoite în scopul reîntoarcerii la Directiva în forma sa inițială, la nivelul Comunității sau la nivel plurilateral în cadrul Comunității (Messerlin, 2005).

Rămâne de văzut, așadar, sub ce formă va fi adoptată în cele din urmă Directiva și când va fi ea implementată la nivelul țărilor membre ale UE. Termenul propus inițial de Comisia Europeană pentru transpunerea Directivei în legislațiile naționale a fost de doi ani – aceasta în varianta în care Directiva ar fi fost adoptată înainte de sfârșitul anului 2005. Comitetul pentru piața internă din Parlamentul European a extins acest termen la trei ani. Dat fiind ritmul lent și natura dificilă a negocierilor, nu pare probabilă perspectiva ca Directiva să fie adoptată de Consiliul de Miniștri și de Parlamentul European (care sunt colegiitori ai proiectului de Directivă) înainte de anul 2007, ceea ce înseamnă că nu va fi probabil implementată la nivelul întregii UE până în anul 2010 (cel mai devreme)..

²² Spre deosebire de proiectul inițial de Directivă, sunt scoase de sub incidența Directivei serviciile juridice (inclusiv notariatele), jocurile de noroc, serviciile de ocrotire a sănătății (publice și private) și serviciile audiovizuale (Europe Information Social, 2006).

Tabloul 1: Indicatori ai reglementării pieței produselor* în țările membre ale OCDE

	Ierarhia în 1998		Ierarhia ¹ în 2003	
	Țara	Indicator	Țara	Indicator
1.	<i>Marea Britanie</i>	1,1	<i>Marea Britanie</i>	0,9
2.	Australia	1,3	Australia	0,9
3.	SUA	1,3	SUA	1,0
4.	Canada	1,4	Islanda	1,0
5.	Noua Zeelandă	1,4	Noua Zeelandă	1,1
6.	<i>Danemarca</i>	1,5	<i>Danemarca</i>	1,1
7.	<i>Irlanda</i>	1,5	<i>Irlanda</i>	1,1
8.	Islanda	1,6	Canada	1,2
9.	<i>Olanda</i>	1,8	<i>Suedia</i>	1,2
10.	<i>Austria</i>	1,8	Japonia	1,3
11.	<i>Suedia</i>	1,8	<i>Finlanda</i>	1,3
12.	Norvegia	1,8	<i>Olanda</i>	1,4
13.	<i>Germania</i>	1,9	<i>Austria</i>	1,4
14.	Japonia	1,9	<i>Germania</i>	1,4
15.	<i>UE-15</i>	2,0	<i>Belgia</i>	1,4
16.	<i>Belgia</i>	2,1	<i>Slovacia</i>	1,4
17.	<i>Finlanda</i>	2,1	<i>UE-15</i>	1,4
18.	<i>Portugalia</i>	2,1	Norvegia	1,5
19.	Elveția	2,2	Coreea de Sud	1,5
20.	<i>Spania</i>	2,3	<i>Portugalia</i>	1,6
21.	Mexic	2,4	<i>Spania</i>	1,6
22.	<i>Franța</i>	2,5	Elveția	1,7
23.	<i>Ungaria</i>	2,5	<i>Franța</i>	1,7
24.	Coreea de Sud	2,5	<i>Cehia</i>	1,7
25.	<i>Grecia</i>	2,8	<i>Grecia</i>	1,8
26.	<i>Italia</i>	2,8	<i>Italia</i>	1,9
27.	<i>Cehia</i>	3,0	<i>Ungaria</i>	2,0
28.	<i>Slovacia</i>	3,0	Mexic	2,2
29.	Turcia	3,1	Turcia	2,3
30.	<i>Polonia</i>	3,9	<i>Polonia</i>	2,8

* Includ și servicii, precum serviciile de distribuție, care sunt acoperite de Directivă;

¹ 0=reglementările cel mai puțin restrictive; 6=cel mai restrictive

Sursă: Conway, Janod ș.a.. (2005).

4.2. Planul de acțiune în vederea sporirii competitivității serviciilor de producție²³

Planul de acțiune în domeniul serviciilor de producție urmărește sporirea competitivității întreprinderilor europene prin eliminarea barierelor administrative din calea piețelor de servicii, în baza transpunerii în practică a propunerilor în termeni de politică economică din Comunicarea Comisiei Europene privind “Competitivitatea serviciilor de producție și contribuția lor la performanța întreprinderilor europene”, din 4 decembrie 2003.²⁴ Acest din urmă document are două dimensiuni: una analitică, de diagnoză și o dimensiune normativă.

Diagnoza serviciilor de producție din UE.

Comunicarea Comisiei Europene din 4 decembrie 2003 conține o analiză riguroasă a rolului serviciilor de producție în economia UE și a contribuției acestora la competitivitatea întreprinderilor europene. Serviciile de producție sunt definite de Comisia Europeană ca ansamblul acelor categorii de servicii care sunt utili-

zate ca input-uri în procesele de producție și care afectează în mod direct performanța întreprinderilor, respectiv:

- 1) *serviciile de afaceri*, acoperind două subgrupuri, respectiv: (i) serviciile cu intensitate mare în cunoaștere, precum serviciile profesionale (informatică, juridică, de contabilitate, consultanță, cercetare-dezvoltare, publicitate, formare profesională etc.); și (ii) serviciile operaționale, precum cele de curățătorie industrială, de securitate, de secretariat etc.;
- 2) *serviciile de distribuție* (comerțul cu amănuntul și cu ridicata);
- 3) *serviciile de rețea* (transporturile, comunicațiile și serviciile de electricitate, gaze, apă); și
- 4) *serviciile financiare* (serviciile bancare și de asigurări).

În urma analizei importanței și rolului sectorului serviciilor de producție în economia UE, precum și a evaluării contribuției acestui sector la competitivitatea economiei europene, Comisia Europeană identifică următoarele provocări majore la adresa economiei UE:

- slaba performanță a serviciilor de producție constituie una din cauzele majore ale rămânerii în urmă a UE în raport cu SUA în termeni de creștere a productivității muncii;
- ocuparea forței de muncă în acest sector este amenințată de procesul de delocalizare a locurilor de muncă, existând riscul migrării rapide a acestora înspre alte regiuni. Acest fenomen se manifestă deja în anumite segmente ale serviciilor de producție (de exemplu, centrele de consultanță prin telefon, serviciile informatică), iar estimările recente arată că circa 20% din forța de muncă totală a UE ar putea fi afectată de procesul de delocalizare;

²³ Utilizăm în cele ce urmează termenul generic de “servicii de producție” pentru desemnarea “serviciilor furnizate întreprinderilor”, care în accepțiunea Comisiei Europene înglobează categoriile de servicii utilizate ca input-uri în procesele de producție.

²⁴ Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *The Competitiveness of Business-Related Services and their Contribution to the Performance of European Enterprises*, COM (2003) 747 final, 4.12.2003.

- fără creșterea productivității și a competitivității serviciilor de producție nu va fi posibilă atingerea obiectivelor Agendei de la Lisabona.

Comisia Europeană ajunge la concluzia că, dacă UE nu-și va îmbunătăți performanțele în ceea ce privește dezvoltarea unor resurse umane de înaltă calificare profesională în contextul unei economii bazate pe cunoaștere, sectorul serviciilor de producție va deveni mai puțin competitiv. Aceasta ar putea conduce la o reamplasare a locurilor de muncă din sfera serviciilor în afara UE, similar procesului de delocalizare care a avut loc în sfera industriei prelucrătoare. Or, o asemenea evoluție ar fi în detrimentul sectoarelor industriale, a căror competitivitate este dependentă de existența unei infrastructuri de servicii de înaltă clasă. Totodată, ar conduce la pierderea unor importante piețe în favoarea furnizorilor de servicii din țările din Asia sau din alte zone geografice. În condițiile în care China, de exemplu, pătrunde masiv și agresiv în industria prelucrătoare, iar India își extinde rapid serviciile informatice, UE nu va mai fi în măsură să concureze doar în baza costurilor și va trebui să se concentreze asupra avantajelor sale competitive pe care le deține, de exemplu, în sfera serviciilor de producție intensive în cunoaștere. De aceea, asigurarea dezvoltării durabile a UE presupune focalizarea urgentă a atenției asupra competitivității serviciilor de producție, prin crearea condițiilor-cadru care să stimuleze factorii responsabili pentru creșterea productivității în acest sector.

Măsurile în termeni de politică economică.

Dimensiunea normativă a Comunicării din 4 decembrie 2003 semnalează anga-

jamentul Comisiei Europene de a contracara provocările identificate prin îmbunătățirea condițiilor-cadru de piață în care operează întreprinderile prestatoare de servicii, în vederea sporirii competitivității acestora. Pachetul de măsuri propus are menirea de a completa măsurile legislative (*Directiva privind serviciile în piața internă*) și de altă natură (celelalte acțiuni complementare destinate sporirii competitivității întreprinderilor europene) și vizează, printre altele:

- stimularea concurenței prin eliminarea obstacolelor din calea comerțului cu servicii intra-UE;
- creșterea investițiilor în noile TIC;
- ridicarea pregătirii profesionale a forței de muncă și dezvoltarea competențelor în sfera TIC;
- stimularea activității de cercetare-dezvoltare și de inovare;
- promovarea creșterii ofertei și utilizării serviciilor de producție în regiunile mai puțin dezvoltate și în viitoarele state membre ale UE;
- elaborarea de indicatori de calitate și de standarde pentru servicii;
- sporirea gradului de cunoaștere a sectorului de servicii prin îmbunătățirea statisticilor, a analizelor economice și a cercetării în domeniul serviciilor.

Planul de acțiune în domeniul serviciilor de producție.

Întrucât măsurile în termeni de politici economice destinate îmbunătățirii condițiilor-cadru care afectează costul și calitatea serviciilor de producție se intersectează cu numeroase alte politici promovate în mod curent la nivelul UE, Comisia Europeană a considerat necesară crearea unui *cadru coerent* care să asigure o mai bună sinergie între diferitele politici comunitare care afectează serviciile. Pe

de altă parte, problemele respective nu preocupă doar Comisia Europeană, ci vizează deopotrivă celelalte instituții comunitare, guvernele naționale, precum și toate entitățile din zona întreprinderilor, interesate în buna funcționare a sectorului serviciilor de producție.

De aceea, la 1 aprilie 2004 Comisia Europeană a înființat *Forumul European pentru serviciile de producție*, menit a identifica căile și mijloacele în vederea implementării măsurilor propuse, în baza unui vast proces de consultări pe această temă între instituțiile comunitare, statele membre, organizațiile profesionale, reprezentanții sindicatelor și institutele de cercetări. În baza activității Forumului, Comisia ar fi urmat să prezinte un *Plan de acțiune* în prima parte a anului 2005, obiectiv care nu a fost însă realizat la termenul propus.

Direcțiile de acțiune care s-au cristalizat în baza activității Forumului până la mijlocul anului 2005 au ca numitor comun *îmbunătățirea transparenței* în domeniul serviciilor de producție și vizează trei aspecte: (i) problemele de măsurare, incluzând o strategie pentru îmbunătățirea statisticilor, a analizelor economice și a cercetării în domeniul serviciilor, precum și pentru ameliorarea sistemului de raportare; (ii) standardizarea pe cale voluntară a serviciilor de producție; și (iii) promovarea informațiilor privind serviciile de producție. Acțiunile au un caracter orizontal, într-un stadiu viitor urmând să fie avute în vedere și alte acțiuni direcționate spre sectoare specifice ale serviciilor de producție. Calendarul propus pentru implementarea Planului de acțiune este 2006-2008²⁵.

²⁵ European Forum on Business Related Services, Report, June 2005, Brussels.

5. Impactul asupra României al integrării serviciilor în piața internă

5.1. Efecte în termeni politici și comerciali

Având în vedere calitatea României de candidat la aderare și, respectiv, de viitor membru cu drepturi depline, demersurile curente la nivelul UE subordonate obiectivului integrării serviciilor în piața internă și sporirii competitivității serviciilor de producție trebuie să suscite în cel mai înalt grad interesul factorilor de decizie din țara noastră deopotrivă la nivel macroeconomic și microeconomic. Este evident că aceste demersuri vor exercita un impact major în termeni politici și comerciali asupra României. Acest impact vizează atât sistemul de reglementare și, deci, politicile promovate în sectorul de servicii, cât și fluxurile comerciale din sfera serviciilor ale țării noastre, și încumbă deopotrivă beneficii și costuri, oportunități și sfidări.

Efecte în termeni de reglementare.

Prin Acordul European, semnat în 1993, care instituia o zonă de comerț liber între România și statele membre ale UE, România se angaja să pună în aplicare principiul liberei circulații a serviciilor. Totodată, Acordul European enunța obiectivul României de a deveni membru cu drepturi depline al UE, acest acord fiind conceput deja ca parte a strategiei UE de pregătire a României în vederea accesării.

Asumarea angajamentelor de liberalizare a pieței românești de servicii – în baza Acordului European – și alinierea subsecventă la piața internă unică s-au desfășurat în contextul mai larg al proce-

sului de preluare a *acquis*-ului comunitar. Preluarea *acquis*-ului comunitar în domeniul serviciilor i-a permis țării noastre să se ajusteze sub aspectul reglementărilor naționale la nivelul curent de liberalizare a pieței serviciilor din UE. Or, liberalizarea pieței serviciilor în UE este limitată la ora actuală, atât ca sferă de acoperire sectorială, cât și ca profunzime. De aceea, liberalizarea de mare anvergură a comerțului transfrontalier în interiorul UE și integrarea serviciilor în piața internă în perspectivă vor presupune pentru România – ca de altfel pentru toate statele membre ale UE – ajustări radicale ale cadrului de reglementare din sectorul de servicii, prin operarea unor modificări semnificative în plan legislativ și al reglementărilor românești în vigoare. Este neîndoiește că noile obligații ale României în materie de liberalizare a pieței sale de servicii asumate prin aceste modificări vor transcende sensibil nivelul obligațiilor asumate până în prezent.

Începând din anul 1998, progresele făcute de România în ceea ce privește alinierea sa la piața internă unică prin prisma liberei circulații a serviciilor au făcut obiectul monitorizării în cadrul rapoartelor anuale ale Comisiei Europene, care evaluează abilitățile țării noastre de a-și asuma obligațiile de viitor membru al UE. În contextul Capitolului 3 (intitulat “Libertatea de a furniza servicii”) al *acquis*-ului, România trebuie să asigure ca *dreptul de stabilire și libertatea de a furniza servicii oriunde în UE* să nu fie împiedicate de legislația națională. În unele sectoare, *acquis*-ul comunitar prevede *reguli armonizate* care trebuie respectate pentru ca piața internă să funcționeze. Acestea vizează în principal sectorul *serviciilor financiare* (bancare, asigurări, servicii de investiții și piețele de titluri fi-

nanciare), dar și anumite *profesiuni specifice* (agenți comerciali, meșteșugari, fermieri). De asemenea, România trebuie să respecte regulile armonizate privind protecția datelor personale și anumite servicii asociate cu societatea informațională.

În ultimul Raport de țară, din 2005, Comisia Europeană apreciază că România satisface în general cerințele impuse de calitatea de membru în termenii transpunerii *acquis*-ului în sfera *bancară*, a *serviciilor de investiții* și a *piețelor de titluri financiare*, precum și în sfera reglementărilor asociate cu *societatea informațională*. În schimb, în domeniul *dreptului de stabilire* și al *libertății de a furniza servicii nefinanciare*, România nu și-a ajustat decât parțial legislația la *acquis*. De aceea, raportul subliniază că se impun eforturi sporite în scopul satisfacerii angajamentelor și cerințelor de accesune în aceste din urmă domenii, precum și în cel al *protecției datelor personale*. Eforturile trebuie să vizeze în special accelerarea finalizării alinierii în aceste domenii și eliminarea restricțiilor legale și administrative în calea stabilirii și a libertății de furnizare a serviciilor²⁶ (Euro-

²⁶ În vederea eliminării restricțiilor rămase în calea dreptului de stabilire și a libertății de a furniza servicii nefinanciare, trebuie să mai fie modificate un număr de prevederi legale și decizii ale autorităților publice locale, conform calendarului stabilit prin negocierile de aderare. Totodată, trebuie eliminate, până în momentul aderării, restricțiile orizontale precum cerința obținerii unei autorizații chiar și pentru furnizarea temporară a serviciilor. De asemenea, în baza reciprocității, România va trebui să pună în aplicare legislația care permite cetățenilor din UE accesul la piața muncii în aceleași condiții ca și cetățenilor români,

pean Commission, 2005).

Rezultă prin urmare că, până în momentul aderării, legislația românească trebuie adusă în conformitate cu *acquis*-ul comunitar în ceea ce privește dreptul de stabilire și libertatea de a furniza servicii. Pe de altă parte, *acquis*-ul în domeniu – așa cum s-a arătat – nu asigură la ora actuală o integrare reală a serviciilor în piața internă. Or, adoptarea *Directivei privind serviciile în piața internă* și punerea în aplicare a măsurilor complementare din Planul de acțiune destinate sporirii competitivității întreprinderilor europene vor echivala cu o liberalizare integrală a pieței serviciilor în UE și, deci, cu obligația statelor membre – implicit a României – de a elimina toate barierele comerciale care au mai rămas în calea liberei circulații a serviciilor. Efectul nemijlocit al acestui demers se va traduce prin modificarea sensibilă a protecției acordate sectorului autohton de servicii, în sensul eliminării complete a acesteia.

Beneficii și costuri ale liberalizării fluxurilor de servicii.

Este de așteptat ca această schimbare în materie de politici comerciale să afecteze configurația fluxurilor de servicii ale României în perspectivă, mai ales din ca-

---

inclusiv în sectorul public (cu excepția cazurilor specificate). Orice restricții, precum cerința obținerii unei autorizații în cazul desfășurării unor activități economice independente cu caracter temporar pe teritoriul României, trebuie să fie eliminate în momentul accesiei. România trebuie, de asemenea, să asigure atât la nivel central, cât și regional și local, că nu vor fi impuse în viitor noi restricții legale sau administrative care încalcă dreptul de stabilire și libertatea de a furniza servicii (European Commission, 2005).

uza dezavantajelor competitive ale țării noastre în sfera serviciilor în raport cu vechii și noii membri ai UE. Impactul asupra fluxurilor de servicii nu poate fi însă cuantificat, fiindcă principala sursă pentru evaluarea fluxurilor comerciale externe de servicii ale României o reprezintă statisticile balanțelor de plăți elaborate de BNR (conform metodologiei FMI), iar aceste statistici nu conțin date cu privire la distribuția geografică a fluxurilor de servicii.

Întrucât liberalizarea tranzacțiilor cu servicii intra-UE nu va viza numai comerțul propriu-zis cu servicii, ci și dreptul de stabilire (adică tranzacțiile cu servicii intermediare prin ISD), se poate anticipa că impactul procesului de liberalizare asupra sectorului românesc de servicii se va materializa printr-o implicare sporită a statelor membre ale UE pe teritoriul românesc sub forma ISD. Un influx sporit de ISD va atrage după sine tehnologii moderne, know-how și capacități organizaționale, indispensabile modernizării sectorului național de servicii. Aceasta, la rândul său, va conduce la creșterea cantității, diversității și calității serviciilor furnizate atât consumatorilor finali, cât și întreprinderilor din celelalte ramuri economice, care utilizează serviciile ca inputuri intermediare în procesele de producție, contribuind astfel la consolidarea competitivității întreprinderilor românești.

Integrarea în structurile europene este un proces real și se poate deja constata o integrare efectivă destul de avansată. Aceasta se reflectă mai ales într-o cooperare directă sporită între firmele românești și cele europene, pusă în evidență de creșterea substanțială după anul 1990 a fluxurilor comerciale și investiționale provenind din UE, dar și de adoptarea

crescând de către firmele românești a unor tehnologii și modele de management occidentale. Ponderea UE în exporturile românești de bunuri materiale a sporit de la 34% în 1990, la 73% în 2004, iar în importurile respective de la 22% la 65% (European Commission, 2005). Chiar dacă nu este posibilă cuantificarea contribuției UE la comerțul cu servicii al României din cauza lipsei datelor statistice, este de presupus că, în virtutea relațiilor de complementaritate dintre comerțul cu bunuri materiale și comerțul cu servicii, fluxurile de servicii dinspre și înspre UE au urmat același curs ascendent ca fluxurile de bunuri materiale. Semnificativ este și faptul că țările membre ale UE au ajuns să dețină 65% din stocul total de ISD al României existent la sfârșitul anului 2004 (Oficiul Național al Registrului Comerțului, 2005).

Încorporarea sectorului românesc de servicii în structurile și în rețelele europene este cea mai scurtă și cea mai eficientă cale de modernizare a sectorului național de servicii. Adoptarea de către firmele românești a standardelor europene capabile să facă față competiției mondiale asigură, în același timp, acces sporit pe piața globală a serviciilor. În plus, statele membre ale UE au acumulat o largă experiență în ceea ce privește integrarea sectoarelor lor de servicii în piața internă, proces care a fost marcat atât de succese, cât și de insuccese. Valorificarea experienței UE în acest domeniu poate oferi autorităților române jaloane clare și precise pentru elaborarea reformelor din sectorul românesc de servicii, menite a-i spori eficiența. Acest lucru poate economisi timp și poate preveni riscurile efectuării unor greșeli în procesul decizional.

În același timp, ancorarea proceselor de reformă și de ajustare structurală a in-

dustriilor românești de servicii în demersurile curente de integrare a serviciilor în piața internă – prin preluarea noilor elemente ale *acquis*-ului comunitar care vor rezulta în urma adoptării *Directivei privind serviciile în piața internă* și a celorlalte măsuri – va accelera mutațiile pozitive în direcția creșterii capacității economiei românești de a genera fluxuri de servicii. Iar în măsura în care impune o anumită disciplină și anumite constrângeri procesului decizional pe plan național, aceste demersuri pot sprijini guvernul român în promovarea măsurilor de politică economică reclamate de reformele complexe și dificile din sectorul de servicii, punându-l la adăpost în fața presiunilor protecționiste exercitate de grupurile de influență.

Pe de altă parte, liberalizarea comerțului cu servicii în interiorul UE și integrarea serviciilor românești în piața internă vor presupune *costuri de ajustare*. Aceste costuri sunt asociate, înainte de toate, cu imperativul sporirii capacității productive a sectorului românesc de servicii pentru a putea face față concurenței pe piața UE lărgite. În perspectiva integrării piețelor de servicii în cadrul UE-25 (proces care va cuprinde și piața românească și cea bulgărească), furnizorii de servicii din România vor fi expuși unei concurențe acerbe din partea companiilor vest-europene, care sunt incomparabil mai puternice.

5.2. Dezavantajele competitive ale României în sfera serviciilor

Este evident că pachetul de măsuri inițiat recent de Comisia Europeană în plan legislativ (*Directiva privind serviciile în piața internă*), dar și într-un plan

mai larg (măsurile complementare destinate sporirii competitivității întreprinderilor europene derivând din Planul de acțiune în domeniul serviciilor de producție) va conduce la îmbunătățirea condițiilor-cadru de desfășurare a acestor activități și, implicit, la creșterea competitivității întreprinderilor furnizoare și utilizatoare de servicii din spațiul UE. Or, chiar și fără sporurile previzibile de competitivitate generate de aceste măsuri, performanțele curente ale industriilor de servicii din UE-25 ridică provocări majore la adresa capacității României de a face față presiunilor concurențiale în domeniu.

Economiile vechilor state membre ale UE sunt de câteva decenii economii de servicii, în sensul că aceste activități predomină ca pondere în producția, consumul și fluxurile investiționale ale UE. La rândul lor, noile state membre au reușit în ultimul deceniu să recupereze în linii mari decalajul în raport cu vechile state membre sub aspectul dezvoltării serviciilor.

Companiile europene dețin o puternică poziție competitivă în numeroase ramuri de servicii, începând cu serviciile financiare (bancare, asigurări, managementul fondurilor de pensii), serviciile de comunicații (telecomunicații, servicii audiovizuale precum TV, video, filme și radio) și serviciile profesionale (informatice, juridice, de contabilitate, de arhitectură) și până la serviciile de transport (aeriane, navale, rutiere), turism, servicii educaționale, de mediu și numeroase altele. Forța competitivă a întreprinderilor europene trebuie asociată înaintea de toate cu vastele rețele globale de comercializare de care dispun, cu reputația mondială incontestabilă de care se bucură și cu experiența îndelungată în a concura pe piețele internaționale.

Macrostructura anacronică a economiei românești.

Dezavantajele competitive ale României în sfera serviciilor în raport cu UE-15, dar și cu noile state membre și candidate, sunt numeroase și rezidă în nivelul scăzut de dezvoltare a sectorului românesc de servicii. O succintă radiografie a realităților economice românești prin prisma serviciilor pune în evidență contrastele izbitoare dintre performanțele României și cele ale statelor membre ale UE prin prisma gradului de dezvoltare a sectorului de servicii, a contribuției acestui sector la crearea valorii adăugate brute, la ocuparea forței de muncă și la fluxurile comerciale și investiționale internaționale.

Astfel, în anul 2003, contribuția serviciilor (excluzând construcțiile) la valoarea adăugată brută (VAB) pe ansamblul economiei românești a fost de 50,5%, iar la ocuparea forței de muncă totale de numai 35,6% (Tabelul 2), comparativ cu un nivel de 68% în media UE-15 în cazul ambilor indicatori (Tabelul 3). Deosebit de îngrijorătoare este ponderea scăzută a serviciilor în ocuparea forței de muncă, care pe tot parcursul perioadei 1990-2003 a sporit cu doar 8 puncte procentuale și reprezintă practic jumătate din media UE-15. În schimb, proporția forței de muncă ocupate în agricultura românească este de peste 7 ori mai mare decât media UE-15, fiind totodată și cea mai ridicată din țările Europei Centrale și de Est (Tabelul 3).

Un rol important în economia UE revine serviciilor de producție, nu numai în virtutea contribuției lor preponderente la crearea valorii adăugate și la ocuparea forței de muncă, dar mai ales datorită interconexiunilor cu celelalte sectoare ale economiei și impactului lor asupra performanței economice a întreprinderilor europene.

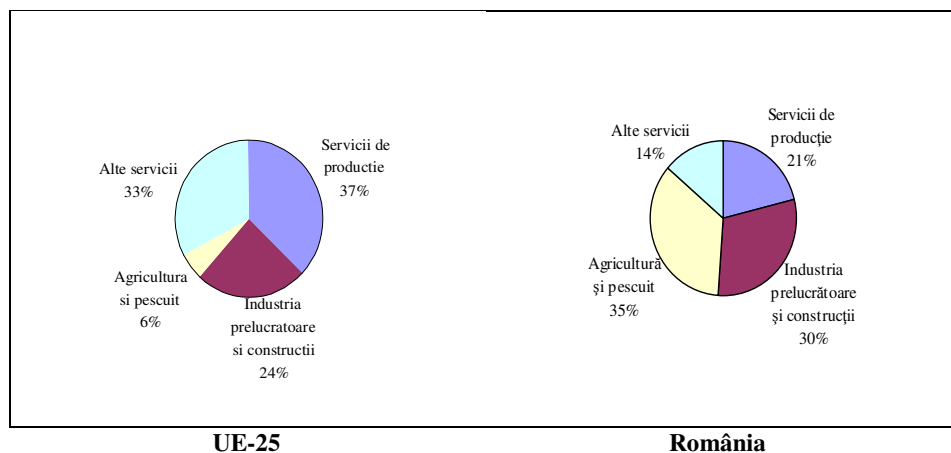
Tabelul 2: Contribuția serviciilor la VAB și la ocuparea forței de muncă în România, 1990-2003

(în% din total)

Sectoare/ramuri	Valoarea adăugată brută			Ocuparea forței de muncă		
	1990	2000	2003	1990	2000	2003
Agricultură ¹⁾	23,8	12,5	13,3	29,0	41,4	34,8
Industrie ²⁾	44,1	30,9	30,9	36,9	23,2	24,8
Construcții	5,8	5,5	6,8	6,5	4,1	4,8
Servicii, din care:	28,8	52,4	50,5	27,6	31,3	35,6
Comerț	5,3	11,6	9,7	5,0	9,0	10,9
Hoteluri și restaurante	1,5	2,7	2,4	1,7	1,1	1,3
Transporturi, comunicații	6,3	11,3	10,8	7,0	4,9	4,8
Intermediere financiară	2,9	1,7	2,6	0,4	0,9	0,9
Tranzacții imobiliare, servicii de afaceri	4,8	14,7	14,9	3,6	3,1	4,3
Administrație publică, apărare	3,0	4,9	4,7	0,8	1,7	1,9
Învățământ	2,8	3,3	3,2	3,8	4,9	5,1
Sănătate, asistență socială	2,2	2,2	2,2	3,0	3,9	4,3
Alte activități	...	...	...	2,3	1,8	2,3

Notă: ¹⁾ Inclusiv silvicultură, pescuit și vânătoare; ²⁾ Inclusiv energie electrică și termică, gaze și apă.

Sursa: Calcule bazate pe *Anuarul Statistic al României (2005)*, Serii de timp 1990-2003, CD-ROM, Institutul Național de Statistică.

Notă: * Comerț; servicii de transport și comunicații; servicii de intermediere financiară; tranzacții imobiliare și servicii de afaceri.

Sursa: Eurostat, New Cronos (pentru UE-25); Calcule bazate pe *Anuarul Statistic al României (2005)*, Serii de timp 1990-2003, CD-ROM, Institutul Național de Statistică (pentru România).

Figura 1: Ponderea serviciilor de producție* în totalul forței de muncă ocupate în UE-25 și în România, 2003

Dacă urmărim evoluția sectorului românesc de servicii de producție – alcătuit din comerț; servicii de transport și comunicații; servicii de intermediere financiară; tranzacții imobiliare și servicii de afaceri –, vom observa că aceste activități au înregistrat o dinamică remarcabilă, dublându-și ponderea în VAB în perioada 1990-2003 (de la 19% la 38%); în schimb, ponderea lor în ocuparea forței de muncă a sporit cu numai 5 puncte procentuale, de la 16% la 21% (Tabelul 2). O succintă comparație a ponderilor deținute de serviciile de producție în totalul forței de muncă în UE-25 și în România ilus-

trează cât se poate de clar structura divergentă în termeni de forță de muncă a economiei românești în raport cu UE-25 (Figura 1).

Deosebit de alarmantă ni se pare însă tendința de agravare a decalajului în termeni de pondere a serviciilor în PIB și în forța de muncă dintre România și statele care au aderat la UE în 2004, dar chiar și în raport cu Bulgaria. În timp ce noile state membre au înregistrat progrese notabile în perioada 1990-2003 sub aspectul convergenței structurilor lor macroeconomice cu cele ale UE, apropiindu-se sensibil de nivelul acestor indicatori din

Tabelul 3: Contribuția la crearea PIB și la ocuparea forței de muncă, 2002

	(în% din total)		
	Agricultură ¹⁾	Industrie ²⁾	Servicii
Ponderea în PIB			
Bulgaria	13	28	59
Cehia	4	40	57
Polonia	3	30	66
Slovacia	4	29	67
Slovenia	3	36	61
Ungaria	4	31	65
<i>România</i>	<i>12</i>	<i>42</i>	<i>46</i>
Media UE-15	2,7	29,0	68,2
Ponderea în forța de muncă ocupată			
Bulgaria ³⁾	25,8	28,0	46,2
Cehia	4,8	39,6	55,6
Polonia	19,2	28,7	52,1
Slovacia	6,2	38,4	55,4
Slovenia	9,7	38,7	51,6
Ungaria	6,2	34,1	59,7
<i>România⁴⁾</i>	<i>35,6</i>	<i>29,8</i>	<i>34,6</i>
Media UE-15	5,0	27,0	68,0

Notă: ¹⁾ Inclusiv silvicultura, pescuit și vânătoare; ²⁾ Inclusiv construcții; ³⁾ Anul 2001; ⁴⁾ Anul 2003.

Sursă: Calcule în baza *Anuarului Statistic al României (2005)*, Serii de timp 1990-2003, CD-ROM, Institutul Național de Statistică.

UE-15, în România modificările structurale au fost foarte lente. Pe cale de consecință, România se particularizează prin cel mai scăzut nivel al acestor indicatori din grupul noilor țări membre și candidate, după cum ilustrează datele din Tabelul 3.

Comerțul cu servicii al României.

Dimensiunea atrofiată a ofertei de servicii și structura acesteia – respectiv, prevalența serviciilor tradiționale (transporturi, comerț, hoteluri și restaurante) în detrimentul serviciilor avansate (servicii financiare, de afaceri) – afectează potențialul României de a genera fluxuri internaționale de servicii. Deși în ultimul deceniu și jumătate schimburile cu servicii au sporit în ritmuri superioare celor în plan mondial și european, țara noastră deține o poziție marginală în comerțul mondial cu servicii (0,2%). În 2004, volumul valoric al exporturilor românești de servicii s-a ridicat la 3,6 miliarde USD, iar importurile respective au totalizat 3,9 miliarde USD (Tabelul 4).

Sub aspectul structurii fluxurilor de servicii ale țării noastre, se remarcă ponderea încă foarte ridicată a *transporturilor*, care este dublă față de media europeană. La nivelul anului 2004, ponderea acestora a fost de 43% la exporturi și de 39% la importuri. Pe de altă parte, este extrem de modestă ponderea *serviciilor turistice*, care dețin doar 14% din exporturile și, respectiv, din importurile de servicii. În fine, componentei “*alte servicii*” i-a revenit în 2004 o pondere de 45% în media exporturilor și importurilor (comparativ cu o medie europeană de aproape 50%). Tendința de creștere dinamică pe parcursul anilor '90 a componentei “*alte servicii*” a balanței de plăți este un aspect pozitiv, întrucât aceasta înglobează an-

samblul acelor servicii de producție care sunt utilizate ca inputuri în producția de bunuri materiale, și care sunt decisive pentru creșterea eficienței și competitivității întreprinderilor din toate sectoarele economice. Trebuie însă ținut cont de faptul că majorarea ponderii acestor servicii a avut loc mai ales pe seama reducerii drastice a ponderii turismului.

Desigur, decalajul dintre România și statele membre ale UE-15 este uriaș sub aspectul participării la schimburile internaționale cu servicii. Este relevant faptul că pe lista principalilor zece exportatori/importatori de servicii din lume figurează șapte țări membre ale UE: Marea Britanie, Germania, Franța, Spania, Italia, Olanda și Irlanda. Ca entitate, UE este cel mai mare furnizor și beneficiar de servicii pe plan mondial, revenindu-i în 2003 45% din volumul global al exporturilor/importurilor (incluzând comerțul intra-UE) (Tabelul 4). Ponderea UE în comerțul global cu servicii este superioară celei deținute în comerțul cu bunuri materiale (38%), iar balanța serviciilor în majoritatea țărilor membre înregistrează excedente. În 2003, soldul balanței serviciilor pe ansamblul UE a fost excedentar, spre deosebire de sfera bunurilor, unde acesta a fost deficitar.

Dar sub aspectul participării la comerțul internațional cu servicii, România deține o poziție nefavorabilă și în raport cu noile state membre și candidate. În 2003, de exemplu, volumul exporturilor românești de servicii a fost de 4 ori mai mic decât cel al Poloniei și de circa 3 ori inferior celui al Ungariei și Cehiei (Tabelul 5).

Discrepanțe semnificative între România și noile țări membre și candidate se manifestă și sub aspectul capacității fluxurilor de servicii de a susține echilibrul

Tabelul 4: Evoluția comerțului cu servicii al României, 1990-2004

	(mil. USD)						Ritm de creștere (%)
	1990	2000	2002 ¹	2003 ¹	2004 ^{1,2}		
						1990-2000	2000-2004
Volum absolut (milioane USD)							
Credit	610	1.754	2.332	3.021	3.606	11,1	19,7
Debit	787	1.992	2.327	2.951	3.870	9,7	18,1
Sold	-177	-238	5	70	-265	-	-
Structură (%)							
Credit , din care:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-
Transporturi	49,0	37,2	41,0	39,8	43,1	8,1	24,2
Turism	17,4	20,5	14,3	14,8	14,0	13,0	8,9
Alte servicii ³	33,6	42,4	44,7	45,4	42,9	13,7	20,1
Debit , din care:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-
Transporturi	69,1	33,4	35,8	38,2	38,7	2,1	22,4
Turism	13,1	21,1	16,9	16,2	13,9	15,1	6,4
Alte servicii ³	17,8	45,5	47,3	45,6	47,4	20,5	19,3

Notă: ¹ Datele pentru anii 2002-2004, exprimate în EUR în statistica balanței de plăți a BNR, au fost convertite în USD în baza cursului de schimb: 1 EUR=0,9455 USD pentru 2002; 1 EUR=1,1312 USD pentru 2003; și 1 EUR=1,2419 USD pentru 2004; ² Date provizorii; ³ Comunicații, construcții, servicii financiare, asigurări, servicii informatice, servicii audiovizuale, culturale și de recreație, precum și *alte servicii* de producție (cum ar fi servicii juridice, de consultanță contabilă și managerială; publicitate și cercetarea pieței; cercetare-dezvoltare; servicii de arhitectură, inginerie și alte servicii tehnice etc.) și servicii guvernamentale neincluse în altă parte.

Sursa: Calcule bazate pe statisticile balanțelor de plăți, Banca Națională a României.

balanței de plăți. România este singura țară din acest grup de țări care a înregistrat deficite cronice ale balanței serviciilor pe tot parcursul anilor '90, ceea ce a contribuit la deteriorarea balanței plăților curente. Începând din 1999, aceste deficite s-au diminuat treptat, iar în anii 2002-2003 s-au transformat chiar în excedente modeste. Dar tendința pozitivă nu s-a putut menține, în 2004 înregistrându-se un nou deficit, de 265 milioane USD (Tabelul 4).

Fluxurile de servicii intermediare prin ISD.

Tranzacțiile internaționale cu servicii nu se rezumă doar la comerțul propriu-zis cu servicii, ci cuprind și fluxurile de servicii care iau naștere prin intermediul ISD. Deși mărimea acestor fluxuri nu poate fi cunoscută cu precizie, se poate deduce că internaționalizarea producției și distribuției din sectorul românesc de servicii este încă extrem de modestă, din cauza nivelului scăzut al ISD atrase de economia românească. Cu un stoc de ISD

Tabelul 5: Comerțul cu servicii al UE-15 și al unor noi state membre și candidate, în 2003

Țări	Valoare (milioane USD)		Soldul balanței serviciilor (milioane USD)	Pondere în comerțul global cu servicii (%)	
	Exporturi	Importuri		Exporturi	Importuri
Total mondial	1.762.600	1.742.700		100,0	100,0
UE-15	802.421	781.583	20.838	45,5	44,9
Bulgaria	3.051	2.493	558	0,2	0,1
Cehia	7.593	7.242	351	0,4	0,4
Polonia	12.339	11.228	1.111	0,7	0,6
Slovacia	3.306	3.113	193	0,2	0,2
Slovenia	2.777	2.171	606	0,2	0,1
Ungaria	10.056	10.311	-255	0,6	0,6
România	2.950	2.951	-1	0,2	0,2

Sursa: WTO (2004), International Trade Statistics, Geneva.

în valoare de numai 12,7 miliarde USD la sfârșitul anului 2004, România se plasează sensibil în urma performanțelor grupului de principale state receptoare de ISD din Europa Centrală și de Est, respectiv, Polonia (cu un stoc de 52 miliarde USD în 2003), Ungaria (43 miliarde USD) și Republica Cehă (41 miliarde USD) (UNCTAD, 2004).

UE ca entitate deține aproape 50% din stocul de ISD generate în plan global, iar industriilor de servicii le revine o proporție de 60-65% din stocul total de ISD (generate și receptate). Tendința ISD de a se orienta cu precădere către industriile de servicii este o caracteristică și a noilor state membre și candidate. Astfel, din totalul stocului de ISD receptate în 2001, serviciile au deținut 61% în Cehia, 55% în Polonia, 53% în Ungaria și 52% în Slovenia, iar în țările baltice peste 70% (UNCTAD, 2004). Or, România se detașează și sub acest aspect față de UE-15 și de noile țări membre și candidate, întrucât fluxurile de ISD receptate în perioada

1991-2004 au fost absorbite în principal de sectorul industriei. Din totalul stocului de ISD existent la sfârșitul anului 2004, în valoare de 12,7 miliarde USD, 54,4% era destinat industriei, 0,9% agriculturii, 1,6% construcțiilor și 43% sectorului de servicii. În cadrul sectorului de servicii, 19,7% a revenit serviciilor profesionale, 14,6% comerțului cu ridicata și cu amănuntul, 7% transporturilor și 1,7% turismului (Oficiul Național al Registrului Comerțului, 2005).

Nivelul scăzut al volumului cumulat al fluxurilor de ISD receptate de economia românească constituie una din cauzele majore ale progresului lent pe calea expansiunii sectorului de servicii după 1990. Există o corelație între volumul de ISD atrase și ritmul reformelor economice – și în special al privatizării – în țările în tranziție. Acele țări din Europa Centrală și de Est care au promovat reformele economice în ritmuri susținute și au privatizat masiv de la început, au reușit să atragă un volum apreciabil de ISD, spre

deosebire de România unde reformele au fost lente și inconsistente până de curând. Țările care au fost capabile să atragă fluxuri substanțiale de ISD – precum Ungaria, Polonia sau Republica Cehă – au reușit să încheie încă la mijlocul anilor '90 procesul de recuperare a decalajului față de UE în materie de servicii, făcând implicit un pas semnificativ în direcția convergenței structurale cu UE.

Așadar, România are la ora actuală numeroase *dezavantaje competitive* în sfera serviciilor, nu numai în raport cu UE-15 ci și cu noile state membre și candidate, care reprezintă competitori redutabili pe piața lărgită a serviciilor din UE. Cu toate acestea, România dispune și de unele active care ar putea fi valorificate pentru dezvoltarea unor exporturi potențiale de servicii, între care: o localizare geopolitică strategică; un nivel relativ scăzut al salariilor și al costului vieții și un nivel ridicat de educație și de pregătire profesională a unor categorii de forță de muncă. Trebuie subliniat și faptul că numeroase din tendințele de pe scena economică internațională par a favoriza România prin prisma avantajelor competitive în sfera serviciilor, în special datorită competențelor sale educaționale și profesionale. Producția contemporană este caracterizată prin intensitate ridicată în cunoștințe. Datorită noilor TIC, input-urile de cunoștințe necesare proceselor de producție devin comercializabile, putând fi furnizate prin intermediul rețelelor de telecomunicații.

Noile TIC – și în special Internetul și comerțul electronic – deschid noi oportunități pentru tranzacționarea transfrontalieră a numeroase categorii de servicii, de care exportatorii români provenind cu precădere din rândul IMM ar putea profita în mod activ. Dincolo de industria tu-

rismului, care se deplasează tot mai mult către tranzacțiile online, oportunități viabile pentru comercializarea prin Internet oferă o mare varietate de servicii de producție, cum ar fi inputurile de date, dezvoltarea de software, crearea de baze de date, dar și servicii de traducere, de editare, corectură și chiar de publicare electronică, care pot fi prestate companiilor din țările dezvoltate. România ar putea să urmeze modelul unor țări din Asia și să devină o locație importantă pentru procesarea de date, pentru programare și dezvoltarea de *software*.

5.3. Sugestii în termeni de politică economică

Pentru a face față concurenței sporite pe piața internă a serviciilor din UE și pentru a beneficia de pe urma acestei piețe în perspectiva aderării sale, România va trebui să depună eforturi substanțiale pentru consolidarea capacităților sale generatoare de fluxuri de servicii, prin lărgirea ofertei de servicii și îmbunătățirea eficienței acesteia. Iar aceste obiective vor trebui promovate într-o manieră conștientă și activă.

Orice abordare în perspectivă a problematicii serviciilor în România trebuie să pornească – în opinia noastră – de la următoarele două aserțiuni ale Comisiei Europene făcute în contextul inițiativelor sale recente vizând consolidarea competitivității economiei UE (cităm):²⁷

- 1) "A sosit vremea pentru a depune un efort serios în vederea includerii importanței și potențialului serviciilor pe agenda politică a UE ca o componentă-cheie a strategiei revizuite în mate-

²⁷ COM (2003) 747 final, 4.12.2003, p.9.

rie de competitivitate”;

- 2) “Factorii de decizie politică, agenții economici, organizațiile profesionale, sindicatele, economiștii, cercetătorii și mass-media nu sunt suficient de conștienți de rolul, funcțiile și impactul potențial al serviciilor pentru dezvoltarea economiei UE”.

Aceste aserțiuni sunt cu atât mai valide în cazul țării noastre, în care dezvoltarea serviciilor a fost neglijată timp de aproape cinci decenii, iar progresele pe calea cristalizării unor structuri economice convergente cu UE au fost deosebit de lente din 1990 până în prezent.

Înainte de toate, considerăm că este necesar să se înțeleagă faptul că:

- în viitor, creșterea economică și ocuparea forței de muncă în România vor depinde în mod precumpănitor de industriile de servicii;
- activitățile de servicii constituie o importantă sursă de valoare adăugată, de locuri de muncă, de sporuri de productivitate și de beneficii în termeni de comerț internațional;
- sub impactul noilor TIC se amplifică importanța acestor activități, atât ca sursă de noi locuri de muncă, cât și ca instrument al creșterii competitivității firmelor și al integrării acestora în piața globală;
- importanța serviciilor transcende sfera propriu-zisă a acestui sector, iar politicile promovate în ramurile de servicii exercită efecte decisive asupra eficienței de ansamblu a economiei. Serviciile constituie input-uri esențiale pentru producția și livrarea produselor utilizatorilor finali. Întrucât prețul și calitatea serviciilor disponibile în economie au un impact major asupra celorlalte sectoare economice, politicile vizând sectorul de servicii și reformele

menite a-i spori eficiența contribuie la performanțele economice generale.

O politică națională conștientă și activă de susținere a dezvoltării ramurilor de servicii este cu atât mai stringentă cu cât problematica serviciilor a fost inclusă ca o dimensiune esențială a strategiei revizuite în materie de competitivitate a UE. Sunt relevante în acest sens: (i) *Directiva privind serviciile în piața internă* aflată în dezbaterile Parlamentului European; și (ii) măsurile complementare destinate sporirii competitivității întreprinderilor europene din cadrul *Planului de acțiune în domeniul serviciilor de producție*.

În ceea ce privește noua *Directivă privind serviciile în piața internă*, desigur, mai este o cale lungă de parcurs până la adoptarea și transpunerea acesteia în legislațiile naționale. Rămâne de văzut și sub ce formă va fi adoptată în cele din urmă, întrucât în funcție de aceasta, ea va dispune de o capacitate mai mare sau mai redusă de a liberaliza piața serviciilor din UE. În ceea ce privește *Planul de acțiune în domeniul serviciilor de producție*, trebuie reținut faptul că acesta a fost formulat de Comisia Europeană pornind de la o analiză riguroasă a sectorului serviciilor de producție din UE. În urma acestei analize, Comisia Europeană a ajuns la concluzia că, pentru a asigura dezvoltarea durabilă a UE și pentru atingerea obiectivelor strategice de la Lisabona este o necesitate urgentă ca:

- 1) UE să-și focalizeze atenția pe *competitivitatea sectorului serviciilor de producție*, întrucât aceste servicii determină performanțele economice ale celorlalte întreprinderi;
- 2) să fie create *condițiile-cadru* care să stimuleze factorii responsabili pentru creșterea productivității în acest sector (accentuarea presiunilor concurențiale

prin liberalizarea piețelor, utilizarea sporită a noilor TIC și ridicarea competențelor profesionale ale forței de muncă).

Iar în cadrul pachetului de măsuri propus de Comisia Europeană în vederea consolidării productivității și competitivității serviciilor de producție din UE, un capitol special este destinat promovării creșterii ofertei și utilizării acestor servicii în regiunile mai puțin dezvoltate și în viitoarele state membre ale UE. Comisia Europeană consideră că promovarea dezvoltării acestor categorii de servicii – și mai ales a celor care facilitează inovația la nivelul IMM – poate deveni un factor important al creșterii economice, al creării de noi locuri de muncă, un mijloc de sporire a competitivității și o importantă forță motrice pentru atragerea de ISD și pentru accelerarea, astfel, a procesului de convergență economică.

Prin urmare, pilonul de bază al unei politici naționale vizând serviciile trebuie să îl constituie *promovarea dezvoltării serviciilor de producție*, adică a acelor servicii care au un impact direct asupra performanței întreprinderilor, și care în accepțiunea Comisiei Europene includ:

- serviciile de afaceri (profesionale, informatice, juridice, de contabilitate etc.);
- serviciile financiare (servicii bancare și asigurări);
- serviciile de rețea (transporturi, comunicații, energie electrică, gaze, apă);
- serviciile de distribuție (comerț cu ridicata și cu amănuntul).

Iar în acest cadru, o importanță specială trebuie acordată dezvoltării serviciilor intensive în cunoaștere (precum serviciile informatice și serviciile profesionale) care asigură acele active intangibile (*know-how*, *software*, competențe orga-

nizaționale, capacități de cercetare-dezvoltare-inovare) care constituie forța motrice a economiei bazate pe cunoaștere.

Pornind de la coordonatele de bază ale strategiei Comisiei Europene de îmbunătățire a performanței sectorului serviciilor de producție din UE, considerăm că în centrul atenției autorităților române trebuie să stea *crearea condițiilor-cadru* care să stimuleze *dezvoltarea serviciilor de producție și consolidarea competitivității acestora*. Principalele direcții de acțiune ar fi următoarele:

1. Măsuri pentru sporirea concurenței prin eliminarea obstacolelor legale și administrative în calea liberei circulații a serviciilor de producție

Stimularea dezvoltării serviciilor de producție și a sporirii competitivității acestora pot fi realizate doar prin intermediul *piețelor concurențiale*. Concurența este importantă pentru procesul de inovare, pentru spiritul de întreprindere și pentru creșterea productivității, mai ales în acele segmente de servicii care au operat în mod tradițional pe piețe închise.

Eliminarea obstacolelor legale și administrative din calea liberei circulații a serviciilor și a dreptului de stabilire este de natură să expună întreprinderile românești unor presiuni concurențiale sporite, iar accentuarea competiției în termen de preț și de calitate încurajează dezvoltarea serviciilor de producție cu caracter inovator. În acest context, România va trebui să nu introducă noi bariere în calea dreptului de stabilire și a libertății de furnizare a serviciilor și să continue procesul de identificare și, respectiv, de eliminare a acelor bariere din legislația românească care încalcă dreptul de stabilire și libertatea de a furniza servicii.

Întrucât după adoptarea sa *Directiva*

privind serviciile în piața internă va trebui transpusă în legislația românească, autoritățile române ar trebui să urmărească cu cea mai mare atenție evoluția debaterilor curente din cadrul Parlamentului European pe marginea acesteia. În același timp, s-ar impune o implicare mai serioasă a autorităților române în *negocierile comerciale din sfera serviciilor din actuala Rundă Doha*, menite a liberaliza comerțul internațional cu servicii. Aceasta cu atât mai mult cu cât, la mijlocul anului 2005, România era singura țară din spațiul central și est-european care nu-și prezentase încă în OMC lista națională cu ofertele inițiale de liberalizare.

Un rol important revine, de asemenea, *modernizării administrațiilor publice*, întrucât competitivitatea a numeroase servicii de producție este strâns legată de performanțele administrațiilor publice. În acest context, Comisia Europeană recomandă încurajarea *parteneriatelor public-privat*, ceea ce ar conduce la câștiguri în termeni de eficiență și la reducerea costurilor pentru utilizatori, ca rezultat al presiunilor concurențiale.

Și, nu în ultimul rând, trebuie transpus în legislația românească noul pachet de măsuri revizuite vizând *achizițiile publice* propus de Comisia Europeană, care va avea un impact semnificativ asupra achizițiilor din sfera serviciilor, contribuind la întărirea concurenței între furnizorii de servicii.

2. Măsuri pentru consolidarea bazei de competențe profesionale, pentru utilizarea sporită a noilor TIC și pentru încurajarea cercetării-dezvoltării

România trebuie să-și consolideze oferta de forță de muncă de înaltă calificare și să investească mai substanțial în economia bazată pe cunoaștere, mai ales

în noile TIC.

Tranziția către o economie bazată pe cunoaștere, în care serviciilor de producție le revine un rol dominant, depinde de existența unei forțe de muncă cu abilități profesionale adaptate acestor schimbări. De aceea, sunt necesare măsuri în termeni de politică economică menite a promova *dezvoltarea resurselor umane cu înaltă calificare* și a ridica nivelul de pregătire profesională a forței de muncă, în special în zona IMM. Aceste măsuri sunt cu atât mai stringente cu cât studii recente au pus în evidență tendința de accentuare a penuriei de competențe profesionale în economia românească. Astfel, un studiu comandat de Cisco Systems și realizat de IDC estimează că România va înregistra în anul 2008 un deficit de 15.700 de specialiști în domeniul tehnologiilor avansate de comunicații, față de doar 7.900 în anul 2005 (Popa, 2005).

Toate întreprinderile românești din sfera serviciilor de producție, și în special IMM, trebuie stimulate pentru a recurge într-o măsură mult mai mare la *utilizarea TIC* în cadrul proceselor de producție și în strategiile lor de afaceri, pentru a exploata potențialul acestor tehnologii în materie de sporuri de productivitate și de eficiență. În cazul României, această cerință este cu atât mai stringentă cu cât se manifestă o tendință de creștere a decalajului în raport cu UE-25 în termenii infrastructurii tehnologice și informaționale care condiționează adoptarea și difuziunea la scară largă a modelelor de afaceri electronice (precum comerțul electronic). Astfel, prin prisma indicatorilor vizând infrastructura de telecomunicații și cea informațională (accesul la telefonie fixă și mobilă, dotarea cu calculatoare personale), precum și a indicatorilor privind difuziunea Internetului (numărul de calcula-

toare racordate la Internet, numărul utilizatorilor Internet, rata de creștere a acestuia etc.), România ocupă ultimele locuri din Europa. Singurul indicator la care țara noastră este mai bine situată sub aspectul potențialului de utilizare a comerțului electronic este dotarea cu resurse umane. Dar, după cum s-a văzut, și sub acest aspect avantajele competitive au început să se erodeze.

Un rol important revine încurajării *cercetării-dezvoltării-inovării* în sectorul serviciilor de producție. Inovația este un factor competitiv de importanță critică pentru întreprinderile prestatoare de servicii. În special serviciile intensive în cunoaștere (precum dezvoltarea de software, serviciile de formare profesională, consultanța de management, cercetarea-dezvoltarea) acționează drept catalizatori ai proceselor de inovare pe ansamblul economiei. De aceea, inițiativele în domeniul politicilor de cercetare-dezvoltare-inovare trebuie să urmărească implicarea într-o măsură mai largă a firmelor de servicii în programele de cercetare-dezvoltare naționale și în cele finanțate de UE. Întrucât aceste programe au o dimensiune preponderent tehnologică, ar fi indicat ca ele să țină cont și de nevoile sectorului de servicii, și să fie focalizate inclusiv pe inovarea non-tehnologică (precum inovațiile în plan organizațional și managerial, gestionarea relațiilor cu clienții ș.a.).

3. *Măsuri pentru îmbunătățirea metodelor de măsurare și de comparare a activităților de servicii*

Strâns legate de eforturile de consolidare a sectorului serviciilor de producție sunt cele chemate să conducă la o creștere a volumului de informații cu privire la producția de servicii, care să înlesnească utilizatorilor comparații în termeni de preț

și de calitate și care să sporească transparența pieței serviciilor, inclusiv în baza unor *indicatori de calitate și de standarde*.

În acest context, trebuie urmărite îndeaproape inițiativele Comisiei Europene menite a sprijini elaborarea de indicatori de calitate, promovarea celor mai bune practici în domeniul serviciilor de producție, precum și elaborarea de către furnizorii de servicii a unor standarde voluntare, într-un mod asemănător cu cele elaborate în cazul produselor industriale. La sfârșitul anului 2003, Comisia Europeană a mandatat Organismul european de standardizare (CEN) să elaboreze un ambițios program de lucru în domeniul standardelor vizând serviciile, care a răspuns acestei solicitări în februarie 2005, printr-o strategie pe termen lung vizând standardizarea serviciilor.

Datorită faptului că sporirea productivității serviciilor de producție depinde în largă măsură de investițiile în “active intangibile” – cum ar fi investițiile în *software* și TIC, competențe profesionale, *know-how*, managementul relațiilor cu clienții, reputație și organizarea pe plan intern –, este nevoie de informații consistente și demne de încredere despre activele intangibile ale companiilor. Aceste informații sunt necesare atât la nivel de întreprindere, cât și la nivelul factorilor însărcinați cu elaborarea politicilor guvernamentale, pentru a evita alocarea inefficientă a resurselor, incertitudinea și speculațiile cu privire la valoarea lor reală.

Ca atare, factorii de resort din România trebuie să monitorizeze acțiunile în curs de derulare ale Comisiei Europene care vizează îmbunătățirea procesului de *identificare, de evaluare și de raportare a activelor intangibile ale întreprinderilor*, în condițiile în care limitele care există în raportarea financiară și absența unui sis-

tem adecvat de raportare a acestor active constituie o problemă serioasă și în România.

4. Măsuri pentru ameliorarea datelor statistice, a analizelor economice și a cercetării în domeniul serviciilor

Cunoașterea sectorului de servicii, în general, și a serviciilor de producție, în particular, prezintă numeroase lacune care împiedică procesul decizional atât la nivel de întreprindere, cât și al factorilor responsabili pentru elaborarea politicilor economice.

Înțelegerea impactului serviciilor de producție asupra creșterii economice și dezvoltării durabile reclamă o strategie pe termen lung în vederea îmbunătățirii gradului de cunoaștere a acestui sector. Întrucât informațiile precare despre piața serviciilor împiedică procesul decizional la nivel micro și macroeconomic, constituie o urgență ameliorarea datelor statistice, a analizelor economice și a cercetării economice vizând serviciile, ca instrumente esențiale pentru o mai bună cunoaștere a acestora.

În domeniul statisticilor, Eurostat revizuieste în permanență nevoia unor noi date statistice și mijloacele necesare pen-

tru colectarea acestora, fără a impune costuri adiționale întreprinderilor. O revizuire a sistemului de clasificare NACE se apropie de finalizare, noul sistem urmând să devină operațional în 2007. Printre modificări se numără și unele care vor oferi informații îmbunătățite asupra structurii și dezvoltării sectorului de servicii. Este evident că toate inițiativele în domeniul perfecționării sistemului statistic vizând serviciile trebuie să stea în atenția Institutului Național de Statistică din România.

Și, nu în ultimul rând, ar fi necesară conștientizarea decidenților politici, a agenților economici, a organizațiilor profesionale, a sindicatelor, economiștilor, cercetătorilor și a mass-media din România în legătură cu rolul, funcțiile și impactul potențial al serviciilor asupra dezvoltării economiei românești. De aceea, credem că ar fi oportună înființarea unui *Forum național privind serviciile de producție* – după modelul *Forumului European* – menit a contribui la identificarea căilor și a mijloacelor pentru accelerarea dezvoltării sectorului românesc de servicii, și care să servească drept bază pentru inițierea unui set de măsuri de politică economică subordonat acestui scop.

Bibliografie

Banca Națională a României, *Statistici ale bilanțelor de plăți*, 2005.

Buigues, P., Sapir, A., *Market Services and European Integration. Issues and Challenges*, European Economy / Social Europe, 'Reports and Studies', nr.3, 1993.

Buzelay, A., *L'état actuel de réalisation du marché unique*, Colloque franco-roumain sur l'Union européenne,

Collège Juridique d'Études Européennes, Bucarest, 11-12 septembre 2003.

Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, *The Competitiveness of Business-Related Services and their Contribution to the Performance of European Enterprises*, COM (2003) 747 final, 4.12.2003.

- Commission of the European Communities, *First Implementation Report of the Internal Market Strategy 2003-2006*, COM (2004) final, 21.1.2004.
- Commission of the European Communities, *Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council on Services in the Internal Market*, COM (2004) 2final/3, 2004.
- Commission of the European Communities, *Second Implementation Report of the Internal Market Strategy 2003-2006*, COM (2005) final, 2005.
- Conway, P.; Janod, V.; Nicoletti, G., *Product Market Regulation in OECD Countries: 1998 to 2003*, 'OECD Working Paper', nr.6, OECD, Paris, 2005.
- Copenhagen Economics ApS, *Economic Assessment of the Barriers to the Internal Market for Services*, 'Copenhagen Economics, 2005, www.copenhageneconomics.com.
- European Union, *Council Conclusions on the Competitiveness of Business-Related Services* 'Official Journal of the European Union', 6.4.2004.
- European Commission, *An Internal Market Strategy for Services*, COM (2000) 888, Brussels, 2000.
- European Commission, *Implementation Report on the Internal Market Strategy*, MEMO/04/11, Brussels, 2004.
- European Commission, *Business-Related Services: a Key Driver of European Competitiveness. An Enhanced Economic Analysis*, 'Enterprise DG Working Paper', Brussels, December, 2004.
- European Commission, *Romania – 2005, Comprehensive Monitoring Report*, Brussels, 25 October 2005.
- European Forum on Business Related Services, *Report*, Brussels, June 2005.
- Ghibuțiu, A. (coord.), Câmpeanu ș.a., *Tendințe în reajustarea sistemului comercial multilateral în contextul globalizării. Implicații pentru politica comercială a României*, Academia Română, IEM, București, 2004.
- Ghibuțiu, A. (coord.), Boureanu, M., *Integrarea serviciilor în piața internă. Impactul asupra României*, Academia Română, IEM, București, 2005.
- Institutul Național de Statistică, *Anuarul Statistic al României*, Serii de timp 1990-2003, CD-ROM, 2005.
- Messerlin, P. A., 'Measuring the Costs of Protection in Europe', Institute for International Economics, Washington DC, 2001.
- Messerlin, P. A., *Liberalising Services Trade in the EU*, 'Intereconomics', vol.40, nr.3, May-June, 2005.
- OECD, *Potential Offshoring of ICT – Intensive Using Occupations*, DSTI/ICCP/IE 19, Paris, 2004.
- Oficiul Național al Registrului Comerțului, *Societăți comerciale cu participare străină de capital*, 'Sinteză statistică', nr.88, august, 2005.
- Pelkmans, J., 'Integrarea Europeană. Metode și Analiză Economică', Ediția a doua, Institutul European din România, București, 2003.
- Popa, D., *România va avea un deficit de 15.700 specialiști IT*, 'România liberă', 19 octombrie 2005.
- Sejerøe, A.; Jervelund, C.; Svensson, P.; Nielsen, C.K., *The Copenhagen Economics Study on the Economic Impact of the Services Directive*, 'Intereconomics', vol.40, nr.3, May-June, 2005.
- The Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis, *Free Movement of Services within the EU*, 'CPB Document', no.69, October 2004,

- <http://www.cpb.nl/eng/pub/document/69/doc69.pdf>.
UNCTAD, *World Investment Report – 2004, The Shift Towards Services*, UN, New York and Geneva, 2004.
WTO, 'International Trade Statistics', Geneva, 2004.
*** 'Europe Information Social', nr.161, April, Bruxelles, 2005.
*** 'Europe Information Social', nr.169, January, Bruxelles, 2006.
*** 'Europe Information', nr.2955, April 20, Bruxelles, 2005.
*** 'Bulletin Quotidien Europe', nr.9042, 6 Octobre 2005.
-